

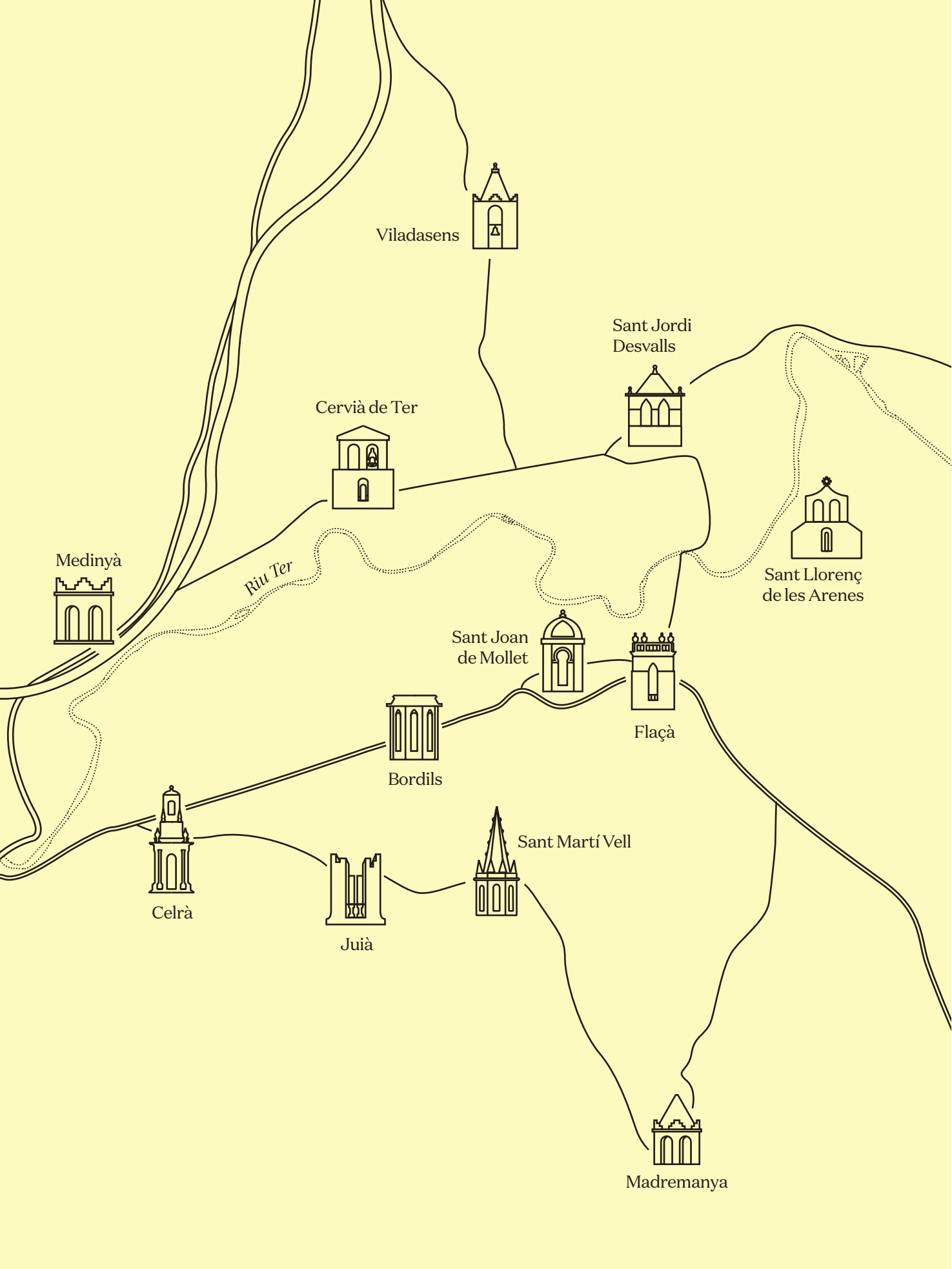
LA LLERA

DEL TER NÚM. 72

La revista de
Bordils, Celrà,
Cervià de Ter, Flaçà,
Juià, Madremanya,
Medinyà, Sant Joan
de Mollet, Sant
Jordi Desvalls,
Sant Llorenç de les
Arenes, Sant Martí
Vell i Viladasens

Estiu/2026

La Llera del Ter
Estiu / 2026
Núm. 72

- Col·laboracions:**
Narcís M. Amich i Raurich
Salvador Barberà
Jordi Barrera Coll
Sandra Brunsó
Marcel Busquets Casadevall
Eduard Carreras i Nadal
Oleguer Cebrià Salvador
Carme Congost Escura
Xavier Cortadellas Gratacós
Teresa Ferrés Bassols
Narcís Garriga Falgueras
Laia Gibert Salas
Rosa Gil Vilà
Judit Guixeras Roca
Mar Irazola Masfarré
Xevi Jou Viola
Raül Muxach Pagès
Lola Muxach Domingo
Rosa Pascual Batlle
Ariadna Pons i Bagué
Jana Perich Adroher
Francesc Prat Figueras
Marta Puig Parnau
Pitu Pujol Vila
Àfrika Rodríguez Baraffe
Paula Ros Congost
Kateryna Shkarinska
Miquel Terrádez Valmaña
Guillem Trias i Valentí

- Fotografia:**
Enric Casals Alcalà
Martí Navarro Molina
Jesús Potrony Serret
Joan Trias Valentí
Aniol Simon Surià

- Coordinació:**
Mar Camps i Mora
Lia Pou Brugué

- Disseny i maquetació:**
Marta Montenegro Carreras

- Correcció:**
Anna Roig

Núm. 72

Estiu / 2026

EDITORIAL Tres dècades fent Llera 04

LA IL·LUSTRACIÓ Resistències 06

AVUI EN DIA

- 10 Tradeinn: l'ombra del gegant de Celrà
- 16 La festa petita de Sant Llorenç
- 18 La memòria de les pedres
- 22 Botigues de tota la vida

L'ESPIELL

32 La generació dels 30 anys

TOT ENRAONANT

- 56 En record de Victorià Gurt
- 58 Eva Fossas i Sònia Casademont, de l'escoleta Pescasomnis
- 62 Marcel Pujol, historiador i arqueòleg
- 66 Quim Vilar, poeta
- 70 Josep Matas, historiador i arxiver

COSES D'ABANTES

- 78 Històries de l'antiga farmàcia de Flaçà
- 82 El “castell” de Sant Miquel (II)
- 86 Els barquers del Ter

PENSAMENTS

- 100 Francesc Prat
- 103 Xavier Cortadellas
- 106 Salvador Barberà

Fotografies d'Aniol Simon Surià, Enric Casals i d'arxiu

Tres dècades fent Llera

MAR CAMPS I MORA

Vam tornar a impulsar *La Llera del Ter* l'any 2016, quan feia vint anys del seu naixement, i vam aprofitar per publicar un reportatge, escrit per Pere Martín i Èlia Borràs, sobre quatre joves nascuts el 1996: l'Adrià Feixas de Bordils, en Jordi Madrenas de Sant Joan de Mollet, la Carla Oliver de Flaçà i la Fatoumata Ceesay de Celrà. L'article es titulava "La generació dels 20 anys" i els joves veien d'aquesta manera el seu demà: "Pel que fa a les perspectives de futur, en Jordi està molt a gust a Mollet i potser, a la llarga, hi continuaria vivint. No és gaire de moure's. La Fatou es veu quedant-se a Celrà, tot i que 'les oportunitats laborals al poble quan acabi d'estudiar són poques, així que ves a saber'. La Carla no sap on serà, però dubta que sigui a Flaçà; a la Pera, potser. I l'Adrià creu que Bordils és un lloc tranquil del qual no té intenció de marxar a curt termini."

Ja a la seva trentena, deu anys després, els hem tornat a entrevistar. En Jordi s'ha convertit en mestre de primària i no ha marxat del seu poble, Mollet; la Fatou continua a Celrà, tot i que té al cap marxar als Estats Units a treballar; la Carla no ha tornat a Flaçà, ni tampoc s'ha instal·lat a viure a la Pera, i l'Adrià s'ha traslladat al poble veí, Celrà. Aleshores la nostra revista estava formada per quatre pobles: ara ja en són dotze, i hem aprofitat per parlar amb joves de cada municipi nascuts fa trenta anys: la Mireia Trias de Medinyà, l'Aina Soler de Viladasens, la Judit Muriscot de Sant Jordi, en Pau Pons de Sant Martí, en Julio Masfarré de Madremanya i en Marc Ribas de Juià. Amb l'excepció, això sí, de Sant Llorenç de les Arenes, on no va néixer ningú aquell any, i de Cervià de Ter, ja que no ens ha estat possible contactar amb joves d'aquesta edat.

La majoria volen quedar-se a viure als seus pobles, o poder-se establir en altres municipis de la llera del Ter: consideren que encara s'hi manté "l'essència", malgrat que han crescut molt en els

darrers anys i en alguns casos s'ha perdut part de la vida social, comunitària, associativa. La població ha augmentat en les últimes tres dècades: dels 6.800 habitants que, aproximadament, hi havia a la llera del Ter l'any 1996, als gairebé 12.000 que hi ha avui. Tots els pobles han incrementat la població menys Viladasens, que ha perdut una desena de veïns. En el cas de Celrà o Sant Jordi Desvalls, la població s'ha més que duplicat; a la resta de pobles, el creixement ha estat més sostingut.

Amb tot, continuen essent llocs amables i acollidors, per als que en són fills i per a les persones que hi han vingut arrelar, amb comunitats gambianes, marroquines i romaneses importants des dels anys noranta. On la inclusió i la trobada entre diferents cultures és possible –i, de fet, aquesta és una de les qüestions que s'han de reforçar encara més– i on es respira un cert ambient de poble, de tracte proper i quotidià, de gent que se saluda pel carrer –dient-se *hola*, *bon dia*, *bona nit*– sense conèixer-se.

Molts dels entrevistats posen sobre la taula la problemàtica de l'habitatge, una qüestió que hem plantejat en diverses ocasions a les pàgines d'aquesta revista. Ho expressa així en Pau Pons de Sant Martí Vell: "M'encantaria tornar al poble, és un dels meus objectius principals. Tot i que encara hi vaig sovint a veure els pares i l'àvia, ho trobo molt a faltar." També reivindiquen les seves escoles, amb pocs nens i nenes, i cursos barrejats, i l'institut de Celrà, on s'apleguen els joves dels nostres pobles.

La insistència de l'Ajuntament de Celrà del moment per construir un institut aquí i que l'alumnat no s'hagués de desplaçar a Girona, ja ho hem dit altres vegades, va ser un gran encert. L'institut, que va obrir les portes també l'any 1996, es va concebre amb una visió de territori, talment com la revista de *La Llera del Ter*, apareguda en aquell mateix període. Iniciatives que han reforçat el sentiment

de pertinença, segons Pons: "La relació entre tots els pobles al voltant de la llera és molt especial; el fet d'anar tots a Celrà a l'institut va fer que diverses generacions tinguessin aquesta visió d'unitat."

Les persones nascudes fa trenta anys han crescut amb aquesta identitat, la de formar part de la llera i sentir-se'n, a més, orgullosos; amb un bon coneixement dels pobles, dels seus boscos, de les terres de regadiu, del nostre riu, de la seva gent i la seva història, i de les respectives festes majors, perquè ser un jove de la llera també significa no perdre-se'n cap. Començant per la de Sant Jordi, a l'abril, fins a l'última, la de Flaçà, entrada la tardor. I, sens dubte, això és esperançador: seran els joves d'avui, amb aquesta mirada, els que acabaran projectant el futur dels nostres pobles, un futur compartit, un futur que no renega del seu passat ni de les seves arrels.

Una unió que, tanmateix, s'ha vist afectada per la creació, l'any 2018, de l'Institut de Sarrià de Ter, on ara van els joves de la riba nord del Ter, els de Medinyà, Cervià, Viladasens i Sant Jordi. Els pobles de la llera se'n van assabentar per les notícies, del nou institut a Sarrià i d'un projecte que, motivat per rèdits polítics, no va tenir en compte la veu d'aquesta zona. I la qüestió, ara, és: com ho

podem fer per seguir relligant la vida dels pobles a banda i banda de riu, més enllà d'aquesta revista?

En Xavier Cortadellas, a l'article "La inauguració", publicat en el número anterior, reflexiona sobre el pes de l'Institut de Celrà: "I ara penso també (bé, ara no: fa temps que ho penso i que ho sé) que, sense aquell institut i sense molts d'aquells alumnes, hauria estat més difícil, probablement impossible, que hagués existit mai *La Llera del Ter*, aquesta revista que ara llegiu. [...] I si hi ha gent arrelada a un lloc, sembla que tot és un xic més senzill, perquè tot fa una mica més de baixada, que sí, que som ciutadans del món, però que tots som també d'alguna banda." I és cert, sense aquest centre educatiu i tota la comunitat que ha creat, probablement, amb la Lia Pou no hauríem recuperat la revista ara fa deu anys.

Som molts els que estimem aquest tros de país. Aquesta terra entre el riu Ter i el massís de les Gavarres que literaturitza en Quim Vilar de Madremanya amb la seva poesia i versos com aquests:

Viure com un arbre
que per l'arrel sent
la terra, i sent
pel fullam, el cel.

Trobada de col·laboradors i col·laboradores de la revista, l'any 2023

Resistències

—la faula del roure fort—

—Ximpletes, que no feu més que ballar amb el vent, tomba ara cap aquí, ara cap allà. Us deixeu endur per tot! Per créixer altes, fortes i robustes com jo, us heu de mostrar més contundents i d'idees clares. Heu d'estar ben arrelades a terra per fer fusta i escorça. Aplom, determinació i senderi! No heu de deixar que ningú us desvii —alliçonava el roure imponent a totes les herbetes del costat.

Però, de tant aguantar conviccions fermes a dalt de les branques, impassible i solemne, es va anar quedant rígid, encartonat i eixut. De no deixar que cap estímul l'afectés, les idees, per dins, se li van anar quedant resseques.

Fins que van venir temps en què els vents van bufar amb més força que mai,
i ell..
i elles...

MARTA PUIG PARNAU

AVUI EN DIA

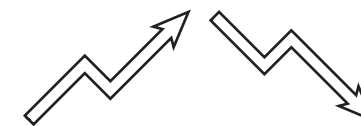
10
Tradeinn: l'ombra
del gegant de Celrà

16
La festa petita
de Sant Llorenç

18
La memòria de les pedres

22
Botigues de tota la vida

Vista aèria de Celrà i de l'ampliació de la seu logística de Tradeinn, que creixerà en més de 16.000 metres quadrats

MAR IRAZOLA Fotografia
Arxiu

Tradeinn: l'ombra del gegant de Celrà

**Rècords de facturació a costa
de la precarietat laboral**

Mentre Tradeinn frega els 600 milions d'euros en vendes i es consolida com un líder global del comerç electrònic, Inspecció de Treball destapa una estructura basada en la temporalitat sistemàtica i fraudulenta

Documentació d’Inspecció de Treball, fonts sindicals i testimonis d’extreballadors permeten dibuixar el funcionament intern de Tradeinn. Aquesta revista ha entrevistat Mar Muntada, secretària general de FeSMC-UGT a les comarques gironines, i quatre exoperaris, la majoria dels quals han parlat sota condició d’anonimat. La companyia, per la seva banda, no ha respost les preguntes d’aquest mitjà dirigides al seu CEO, David Martín.

El polígon industrial de Celrà, al Gironès, s’ha convertit en l’epicentre d’una de les històries d’èxit empresarial més fulgurants dels darrers anys a Catalunya. Tradeinn, el grup de venda de material esportiu fundat i dirigit pel gironí David Martín, no sembla tenir sostre. L’evolució financera de la firma és un relat de creixement accelerat que va arrencar amb una facturació discreta d’1,5 milions d’euros en el seu exercici fundacional.

El salt d’escala real es va fer evident l’any 2015, quan el volum de negoci ja arribava als 45 milions, una xifra que quedaria petita només dos anys després, el 2017, en trencar per primer cop la barrera dels 100 milions d’euros. Aquesta progressió ha permès a la firma gironina multiplicar per 42 la seva facturació en l’últim lustre i a enviar actualment més de 9 milions de paquets a 190 països.

Però, darrere d’aquesta maquinària logística d’alt rendiment, hi ha una realitat humana que des de fa anys esquerdava la imatge de marca tecnològica i eficient. En els darrers mesos, el focus ha passat dels gràfics de vendes als expedients sancionadors: el Departament d’Empresa i Treball de la Generalitat ha imposat el mes de març del 2026 una sanció de 45.000 euros a la companyia per un ús “fraudulent i abusiu” de la contractació temporal. Una sanció que obre el debat sobre la sostenibilitat del model de Tradeinn i les seves pràctiques laborals.

L’EXPANSIÓ DEL GEGANT: 50.000 METRES QUADRATS DE LOGÍSTICA

Aquest creixement físic és ben visible a la llera del Ter. La seu logística de Celrà s’està ampliant amb més de 16.000 metres quadrats addicionals per ocupar un total de 50.000 metres quadrats de sostre industrial. Segons dades recollides per *El Periódico*, aquesta infraestructura permetrà passar de la preparació de 50.000 comandes diàries

a 150.000, amb l’objectiu fixat de superar els 1.000 milions en vendes l’any 2028. Actualment, l’empresa ja compta amb una seu operativa a Pulheim (Alemanya) per atendre l’Europa central, atès que el 80% de les seves comandes són realitzades per clients estrangers.

UN MODEL DE CREIXEMENT BASAT EN LA TEMPORALITAT

L’informe d’Inspecció de Treball és clar. Tradeinn va formalitzar prop de 1.700 contractes temporals el 2024 i més de 1.100 en només set mesos del 2025. El que l’empresa defensa com puntes de feina conjunturals, l’Administració ho defineix com una estratègia estructural per evitar l’estabilitat de la plantilla. En moments de màxima activitat, un de cada tres treballadors de la nau era temporal, una “temporalitat circular”, segons fonts sindicals, que desdibuixa el compromís amb la plantilla fixa.

L’ús massiu d’empreses de Treball Temporal (ETT) –amb més de 2.600 contractes analitzats– revela una dependència extrema d’una mà d’obra precaritzada. Un extreballador d’ETT, Bernat B., relata la inestabilitat del dia a dia: “Renovava setmana a setmana, però hi havia gent que ho feia diàriament. Vivíem en una incertesa total: cada divendres decidien si dilluns tornaves o no, sovint sense donar-te cap explicació.” Aquest mateix testimoni recorda la vulnerabilitat dels empleats que depenien econòmicament d’aquesta feina: “En aquella època, jo era estudiant i la meua subsistència no depenia de Tradeinn, però hi havia persones més grans que depenien totalment d’aquells ingressos i aquest funcionament era un malviure setmanal per a ells.”

Mar Muntada (UGT) referma aquest relat i sosté que “l’empresa fa un ús abusiu de les ETT per cobrir necessitats estructurals. No és una qüestió puntual, és un model”. Segons explica, aquest sistema té conseqüències directes en l’organització de la plantilla: “A la pràctica, funciona com una eina per precaritzar i diluir el conflicte laboral.” En aquest sentit, Muntada apunta que la intervenció administrativa ha tingut efectes concrets en la política de contractació: “De fet, arran de l’última actuació de la Inspecció de Treball i Seguretat Social,

l’empresa s’ha vist obligada a modificar aquesta pràctica i actualment està fent contractació directa. Això demostra que, quan hi ha control i intervenció, sí que poden fer les coses d’una altra manera.”

Aquesta precarietat contractual es traduïa també en una asimetria de drets. Una altra treballadora, a qui ens referirem amb el pseudònim d’Olga, cobria els torns de cap de setmana amb contractes per obra i servei de renovació setmanal i recorda com l’empresa utilitzava aquesta fórmula per eludir responsabilitats: “Ells podien fer i desfer com volien; si una setmana hi havia menys feina, simplement no et renovaven, però tu no tenies aquesta llibertat.” “Un dia em vaig fer mal al peu i tenia el turmell tan inflat que no em podia posar la bota”, relata aquesta exempleada. Quan va comunicar que no podria anar a treballar i que, per tant, no signaria el contracte d’aquella setmana, la resposta va ser taxativa: “Em van dir que l’havia de signar igualment i després presentar-los la baixa i, a sobre, m’obligaven a recuperar el dia el dilluns següent.”

A més, els diferents testimonis coincideixen que convivia amb una vigilància estricta del rendiment i amb l’arbitrarietat del comandament: “Un home que feia poc que havia entrat a treballar va tenir problemes amb la PDA; el cap el va fer fora a l’acte davant de tothom només per haver estat un moment aturat. La tensió es palpava en tot moment”, diu Bernat B.

CONTROL I PRESSIÓ SINDICAL

Però la precarietat a Tradeinn no es mesura només en el tipus de contracte. Des dels sindicats s’ha denunciat reiteradament un estil de gestió que titllen de “paternalista i clientelar”, més propi del segle XIX que d’una *scaleup* del segle XXI.

Muntada descriu la pressió ambiental: “Quan convoquem assemblees, l’empresa col·loca comandaments a l’entrada per controlar qui hi entra.” En la mateixa línia, denuncia obstacles directes a l’activitat sindical: “També dificulten deliberadament l’accés a informació clau que el comitè necessita per fer la seva feina i vulneren drets bàsics de representació.” Aquesta pressió s’estén també als processos interns d’organització dels treballadors. “El comitè ha de fer aquesta tasca amb molta cautela per evitar que la direcció

identifiqui qui s’hi presenta.” I afegeix: “Això és un clar exemple de cultura de la por.”

Aquesta pressió s’ha traduït en conflictes judicials, com el de Vanessa Pueblas, delegada sindical readmesa per la justícia després de ser acomiadada “just quan es va presentar com a candidata a les eleccions sindicals” i tornada a acomiadar deu dies després arran del polèmic informe d’una mútua. “És una empresa amb aires de Milei, que prioritza els guanys per sobre dels seus treballadors”, afirmava Maxi Rica, secretari general de la UGT a Girona, a *La República*.

Més enllà de l’activitat sindical, els testimonis recollits apunten que la pressió sobre la plantilla també hauria afectat esferes personals. Una extreballadora entrevistada, que parla sota el pseudònim de Raquel, afirma haver presenciat l’acomiadament de tres dones embarassades entre els anys 2020 i 2021 i assegura que “a l’entrevista que em van fer abans de començar a treballar em van preguntar si tenia pensat tenir fills. Òbviament vaig dir que no, perquè ja sabia a què t’exposaves”.

TAMBÉ SOTA SUPERVISIÓ LES PAUSES PER ANAR AL LAVABO

A les plataformes com Indeed o SimplyHired, el relat dels treballadors coincideix amb la duresa de les denúncies sindicals: fixar per anar al lavabo, prohibició de parlar amb companys d’altres departaments i una pressió constant per assolir ràtios de paquets per hora que freguen el límit físic.

Segons la testimoni Olga, “el control era tan fort que comptaven els minuts que eres al lavabo. Un dia, en finalitzar el torn, em van venir a buscar i em van dir que havien fet un sumatori de tots els minuts que m’havia excedit anant-hi i que m’havia de quedar a recuperar 20 minuts de feina”. L’extreballadora manifesta que “s’aprofiten de la inestabilitat contractual per fer-te fer el que ells vulguin”.

Muntada recorda que el comitè ja havia denunciat que es descomptés aquest temps del descans, una pràctica que només es va frenar amb la intervenció d’Inspecció. “Ets un número més enmig de milers de paquets; la pressió és constant i les condicions, sobretot a l’estiu, son molt dures”, explica una altra extreballadora, que accedeix a parlar amb nosaltres sota el nom fictici de Carla.

TEMPERATURES PER SOBRE DEL LÍMIT LEGAL

Tradeinn no és una empresa en crisi, sinó una màquina de generar beneficis que ha atret l'interès de grans fons internacionals com el nord-americà Apollo, que l'any 2024 va adquirir el 30% de la firma, que fins llavors estava en mans de Suma Capital. El CEO, David Martín, insisteix que la clau de l'èxit és "l'especialització, la tecnologia i la intel·ligència artificial", segons va declarar al diari *Expansión*. No obstant això, aquesta aposta tecnològica tampoc sembla traduir-se en una millora de les condicions ambientals.

De fet, l'empresa també ha estat objecte de sancions per la temperatura a l'interior de les seves instal·lacions. Segons va avançar el diari *On Economía* a l'octubre del 2025, Inspecció de Treball ha considerat com a "falta greu" l'incompliment del real decret 486/1997, que regula la seguretat i salut als centres de treball. Mentre que la normativa fixa un límit màxim de 25 graus per a les feines de magatzem, s'ha constatat que a les naus de Celrà s'ha arribat a treballar a 30 graus de temperatura. Malgrat que la companyia va iniciar un procés de climatització després de les primeres queixes, la mesura s'ha quedat a mig camí: actualment, set de les nou naus del recinte continuen sense un sistema de refrigeració adequat. "Mentre ells facturen milions, nosaltres suem en naus que superen els límits legals de calor", denuncia la Carla.

La representant sindical també qüestiona l'efectivitat del règim sancionador: "Aquestes sancions, tal com s'apliquen ara, no són dissuasives. Per a una empresa com Tradeinn, són absolutament assumibles i formen part del cost de fer negoci."

EL MIRATGE DEL HUB GIRONÍ

L'èxit de Tradeinn és un actiu per al teixit empresarial gironí en termes de xifres i posicionament global. Ser capaç de competir de tu a tu amb Amazon des d'un polígon de Celrà és una realitat difícil d'ignorar.

L'estratègia de Tradeinn per al 2026 passa per una major automatització i l'ampliació a Alemanya. Però, a mesura que l'empresa creix, també ho fa l'escrutini públic. La darrera sanció de 45.000 euros pot semblar una xifra irrisòria per a una empresa que

factura prop de 600 milions, però el dany reputacional és una taca que pot ser més difícil d'esborrar.

"És molt clar: part dels beneficis de Tradeinn s'expliquen per la precarització de la plantilla. No estem parlant d'un cas puntual, sinó d'un model basat en l'ús fraudulent de la contractació temporal", afirma la representant sindical. En aquest sentit, considera especialment rellevant que es tracti d'una empresa amb una facturació elevada: "Amb aquests recursos, podria ser un referent en drets laborals, però ha optat per fer exactament el

contrari: maximitzar beneficis a costa de les condicions de les persones treballadores."

En aquest context, Muntada descriu una manca de voluntat de diàleg sostinguda: "No hi ha cap canvi real. L'empresa només es mou quan hi ha una denúncia i una intervenció d'Inspecció de Treball." Segons afegeix, aquesta dinàmica condiciona qualsevol millora: "El missatge és clar: si no hi ha obligació, no hi ha negociació." A més, diu: "Mentre David Martín continuï al capdavant de l'empresa, pensem que el tarannà seguirà sent el mateix."

El cas Tradeinn obre un debat necessari sobre el futur del treball en l'era del comerç electrònic: es pot considerar realment un èxit empresarial si es basa en la fragmentació dels contractes i la pressió sobre la plantilla? A Celrà, la resposta sembla dependre d'a quin costat de la cinta transportadora et trobis. De moment, els paquets continuen sortint a un ritme frenètic, però el malestar a les naus indica que el model de creixement a qualsevol preu podria estar arribant al seu límit ↗

L'empresa ha estat sancionada per les altes temperatures a l'interior de les seves instal·lacions

EDUARD CARRERAS NADAL Fotografia
Eduard Carreras Nadal

La festa petita de Sant Llorenç

Una taula llarga sota els arbres, una gran paella al foc i la gent del poble anant i venint amb plats i cadires. Així és avui Sant Joan de Maig, la festa petita de Sant Llorenç de les Arenes

La memòria oral encara conserva una expressió ben particular: la festa es feia per Sant Joan de Maig. No era el Sant Joan de juny, el de les fogueres i les revetlles, sinó una celebració situada als primers dies de maig, en un moment de l'any en què el bon temps comença a obrir el poble cap al riu, els camps i els espais compartits.

Antigament, la jornada començava amb una missa a l'església i, després de la missa, la gent anava cap al riu a pescar i la diada acabava amb un arròs.

Era una festa petita, però completa: ofici, riu, pesca i taula compartida.

La festa es va deixar de fer durant un temps i, ara fa uns quaranta anys, es va recuperar mantenint la data de sempre, pels volts de Sant Joan de Maig. L'arròs, que ja apareix en els records antics de la celebració, continua sent avui el centre de la trobada.

L'origen exacte del nom Sant Joan de Maig encara és difícil d'assegurar. Una possibilitat és que faci referència a l'antiga festivitat de Sant Joan de la Porta

Cuineres de l'arrossada de fa uns trenta anys. D'esquerra a dreta: Pepita Mullera, Nuri Muntaner, Lolita Roig, Pepita Galí, Maria Teresa Alabau, Maria Nadal, Nuri Niell, Isabel Nonell i Carme Guillén

Les cuineres de la festa petita d'aquest any: Carme Guillén, Maria Boix, Isabel Mula, Judit Hernández, Isabel Nonell i Dolors Balent

Taula compartida durant la festa petita, amb gent del poble i de l'entorn, aquest mes de maig

Llatina, que se celebrava el 6 de maig i recordava el martiri de sant Joan Evangelista a Roma. Segons la tradició cristiana, l'apòstol fou condemnat a morir dins una caldera d'oli bullent davant la Porta Llatina, però en sortí il·lès. Aquesta diada, avui molt poc present en el calendari popular, podria explicar que una festa dedicada a Sant Joan se situés a primers de maig i no pas al voltant del 24 de juny.

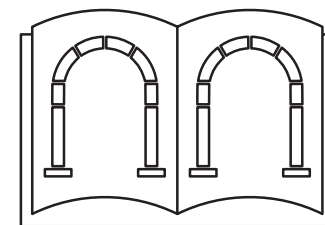
La festa, però, no ha quedat congelada en el passat. La missa ja no forma part habitual de la celebració, tot i que alguns anys l'església ha tornat a acollir cant coral o petites activitats musicals. Allò que s'ha mantingut amb més força és el component comunitari: la trobada dels veïns, la preparació de l'arròs i la voluntat de conservar una festa pròpia.

Avui, l'arrossada popular és el centre de la diada.

Els mateixos veïns i veïnes preparen l'arròs, munten les taules i organitzen la jornada. Mentre uns remenen la paella, altres reparteixen plats, conversen a l'ombra o retroben records d'altres anys. Hi participen diverses generacions: els que encara han sentit explicar com era la festa antiga i els més joves, que l'han heretada com una manera natural de fer poble.

En un nucli petit com Sant Llorenç de les Arenes, aquestes celebracions tenen un valor especial. Potser avui ja no es recorda amb certesa d'on venia exactament Sant Joan de Maig, ni quin dia precis marcava el calendari antic, però la festa continua viva. I això, en el fons, és el més important: que el poble encara conserva un moment propi per trobar-se, compartir taula i mantenir una tradició que forma part de la seva memòria col·lectiva 🍲

MAR CAMPS I LIA POU Fotografia
Joan Trias i Jesús Potrony

La memòria de les pedres

L'Associació La Miniua ha publicat "Arquitectura medieval a la llera del Ter", un llibre amb la participació d'una trentena d'historiadors locals i fotògrafs, i que agrupa gairebé quaranta elements patrimonials del nostre entorn: castells, torres, muralles, monestirs, santuaris i ermites

És una gran, immensa, satisfacció veure aquest llibre fet realitat: feia anys que hi donàvem voltes, feia temps que hi treballàvem i ens ha costat molt fer-lo possible. Un llibre que ha nascut de bracet del projecte de *La Llera del Ter*, creat el 1996 i que, després que es deixés de publicar el 2011, vam tornar a engegar el 2016. Ara fa 10 anys, doncs, que vam donar un nou impuls a la revista, i feinejant, fent-la petar, fullejant llibres i revistes, passejant i embadalint-nos contemplant el nostre paisatge, ens vam adonar de tot el patrimoni arquitectònic medieval que ens envoltava i que tanta gent no coneixia. No podíem limitar aquesta qüestió a un monogràfic de la revista: volíem donar-hi pes

i poder-hi aprofundir. I estem contents que surti imprès coincidint amb el 30è aniversari de *La Llera del Ter*. Sens dubte, tot plegat és una demostració de la bona, envejable, salut del periodisme i la història local dels nostres pobles. Això no ens pot passar per alt: no a tot arreu hi ha aquest dinamisme cultural i social; no a tot arreu hi ha gent amb aquesta dèria per saber, transmetre i escriure la història col·lectiva. I on s'és vist una revista de territori, amb aquesta embranzida, que hagi complert trenta anys?

Més de vint historiadors, investigadors, arqueòlegs i arquitectes locals –alguns dels quals col·laboradors de *La Llera*– han escrit sobre el

Visita guiada al monestir de Cervià, a càrrec d'Isaac Ruffi

patrimoni medieval que tenen a la vora: a tots ells, moltíssimes gràcies per la inestimable feina. Apareixen al sumari i els seus noms encapçalen els articles que han escrit, però aquí també volem nombrar-los un per un: Mireia Trias, Isaac Ruff, Dani Ministral, Enric Mir, Josep Domènech, Henry Ettinghausen, Anna Teixidor, Ferran Codina, Laia Muntaner, Pol Bisbe, Lluís Camps, Miquel Rossell, Joan Tuset, Àngela González, Marcel Pujol, Pitu Pujol, David Guixeras, Òscar Herranz, Margarida Falgàs i Narcís Amich. Tot el nostre agraïment, així mateix, als fotògrafs: Enric Casals, Aniol Simon, Jesús Potrony, Joan Trias i Martí Navarro. I a l'historiador Elvis Mallorquí, bon coneixedor i estudiós de la matèria, amb qui hem pogut comptar per escriure el pròleg.

TRES CAPÍTOLS

Hem agrupat i categoritzat el patrimoni arquitectònic en tres capítols: castells, torres i muralles i, finalment, monestirs, santuaris i ermites. No parlem, però, d'esglésies. *Iclèsies*, com en diem aquí. N'hi ha algunes que encara conserven la façana d'època medieval, però no totes, ja que moltes es van anar refent i són una amalgama de diferents estils. Les hem exclòs totes d'aquest llibre perquè ens semblava injust, o inadequat, que algunes esglésies hi apareguessin i altres no. En aquest

sentit, tenim en ment un proper llibre que tracti sobre les esglésies i els cementiris.

Pel que fa a l'àmbit geogràfic, ens centrem en els nostres pobles, els de la llera del Ter, una zona que nosaltres anomenem *l'Empordà del Gironès*: Bordils, Celrà, Cervià de Ter, Flaçà, Juià, Madremanya, Sant Martí Vell, Sant Joan de Mollet, Sant Jordi Desvalls, Medinyà i Viladasens. A banda, hi hem inclòs, per proximitat, la Pera, Púbol, Foixà i Sant Llorenç de les Arenes.

Cal dir que cada autor i autora ha escrit segons els seus propis paràmetres. No és un llibre d'història *in stricto sensu*. Aquí hi trobareu diversitat de registres, alguns amb un to més exhaustiu i altres, més planer. En tot cas, tots amb l'aire de *La Llera*: divulgatiu i rigorós. D'altra banda, hem tornat a confiar en la dissenyadora gràfica Marta Montenegro per tal de conjugar, de manera simètrica, la forma i el contingut; per tal de fer destacar, amb la imatge i les fotografies, els escrits dels diversos autors. La Marta, a més, ha ideat infografies per poder situar en el mapa on es troben els elements patrimonials. Un material que esperem que engresqui els veïns i veïnes de la llera a buscar i trepitjar els tresors que s'amaguen al seu entorn; un material que també puguin fer servir els diversos ajuntaments per crear rutes o per col·locar panells informatius. Perquè aquest llibre vol ser més que un llibre: vol generar moviment, vol despertar l'interès cap al nostre patrimoni i afavorir-ne la difusió amb excursions i activitats.

LA NECESSITAT DE PRESERVAR LA HISTÒRIA

Hi insistim sempre, amb tossuderia, i ho seguirem fent: cal preservar la història, cal posar-la per escrit, cal fer-la arribar a tothom. Les coses que no s'escriuen es perden. Prou bé que ho sabem. Només així poden romandre en el temps, només així poden ser més accessibles. Les paraules escrites sobre paper també ordenen. Especialment en aquest temps en què s'aconsegueix informació a través de les xarxes socials. Informació –*contingut*, en diuen– fragmentada, confusa, que emboira i fa fressa.

Esperem que aquests itineraris, aquest recull, serveixin als nostres lectors per caminar. “La pàtria són les caminades que es poden fer a peu en-

torn del teu poble”, va escriure Jules Renard. Us proposem que passegeu pels indrets on es van construir aquestes fortaleses, castells, torres i ermites. I no només això, sinó que també ho feu amb la coneixença, la consciència, que ens permet poder estimar el lloc on vivim. D'alguns d'aquests elements, només en queden ruïnes. Però no són només pedres, tenen un nom, un passat: castells de Barbavella o Palagret, per citar-ne només un parell. Com les ermites: l'Esperança, Sant Fermí, Santa Fe, Sant Martí de la Móra, Sant Joan Sallerm... I s'han de saber dir pel seu nom.

Per acabar, agraïm el compromís dels ajuntaments amb aquest projecte. Un projecte que ha permès que surtin a la llum recerques ja fetes, així com promoure'n de noves. Ara que tot tendeix a uniformitzar-se i es valora per la seva utilitat, el seu atractiu o el seu preu de mercat, rescabalar la història genuïna i la singularitat dels llocs encara és més necessari. S'ha de remarcar que aquest és el primer llibre que es publica, de manera conjunta, entre tots els pobles de la llera. Ho celebrem i esperem que marqui el camí

Presentació del llibre al castell de Foixà, març de 2026

Botigues de tota la vida

D'aquest tipus de botigues també n'acostumem a dir "Can Mai Tenquis": es tracta de negocis familiars, oberts des de fa dècades, sempre amb la persiana apujada, on pots trobar tot el que necessites i, fins i tot, allò que no sabies que volies. Botigues que, al capdavant, són més que un lloc on anar a comprar; són botigues que fan poble. En aquestes pàgines, parlem de Ca la Laia, a Medinyà; de La Botigueta, a Cervià; de Ca la Bel, a Sant Jordi, i de Can Míliu de Mollet.

TERESA FERRÉS BASSOLS Fotografia
Joan Trias Valentí

De Can Quel a Ca la Laia

El comerç als pobles ha canviat molt en qüestió de dècades. Hem normalitzat agafar el cotxe, sortir-ne, recórrer pocs quilòmetres i omplir el rebost, tot i tenir a prop de casa petits comerços que ens ofereixen no només aliments, sinó també una millora de la nostra qualitat de vida, pràctica i social. És difícil competir pel que fa a preus i oferta amb les grans cadenes distribuïdores, però l'autonomia que aporten aquests “Can Mai Tenquis”, com el de Can Quel o Ca la Laia a Medinyà, és d'un gran valor

És un valor per a la gent gran, que no es veu condicionada pels desplaçaments, per als més joves, que comencen a trepitjar els establiments sense un adult al costat, i per a tot aquell que valora el tracte proper i contraposat a la celeritat a la qual ens veiem abocats en el nostre dia a dia. Per no parlar també de com esdevenen punts de trobada importantíssims on anar a comentar la jugada i enfortir la vida comunitària.

A Medinyà, la primera botiga de queviures que hi va haver va ser la de Can Quel, com a herència del negoci dels pares d'en Narcís Coll, que en el seu taulell va començar a vendre alguns productes a granel: vi, moscatell, grana... Amb el temps,

en Narcís i la seva dona, Carmen Pla, van tirar la botiga endavant durant més de quaranta anys amb molta dedicació i entrega, fins que van prendre la decisió de jubilar-se. Tot i això, aquest pensament anava acompanyat de la idea de trobar algú que pogués fer el relleu.

L'any 2015, en Narcís i la Carmen van topar amb una Laia de vint-i-dos anys, filla de paradistes de mercat, que arribava de treballar i parava a Can Quel a buscar-hi el berenar. Ells van compartir-li la decisió que estaven a punt de prendre, jubilar-se, però també les ganes que tenien que el negoci seguís endavant. Coneixent-la, van preguntar-li què li semblaria a ella assumir-ne la continuïtat.

La Laia darrera el taulell de la botiga on anys enrere hi havia la barra de bar de l'antic Cal Nan

La mateixa Laia explica que, si no hi hagués hagut la proposta, mai no s'hauria imaginat fent de botiguera a Medinyà. Ella coneixia l'ofici familiar de paradista i sabia que comportava un gran sacrifici, però, gràcies a l'experiència dels seus pares i l'empenta de tots aquells que tenia al seu voltant, va ajudar a transformar una simple idea en una il·lusió. Abans d'acabar l'any, la Laia va començar a viure el dia a dia de la botiga durant tres mesos, observant com la Carmen atenia els clients i feia les comandes, i acompanyant els dilluns i els dijous en Narcís a Mercagirona per observar com escollia la fruita i com es relacionava amb els venedors.

Fins que va arribar el 31 de desembre, que Can Quel tancava, i el 2 de gener de 2016 ja aixecava la persiana Ca la Laia.

EL DIA A DIA A LA BOTIGA I EL SEU FUTUR

La Laia Borrell ha treballat de valent durant més de deu anys fent comandes, col·locant productes i atenent els clients. Com ella diu, totes les feines

tenen el seu costat positiu i el seu costat negatiu, però està contenta i orgullosa del pas que va fer i de com ha aconseguit adaptar el ritme i les demandes de l'ofici a la seva rutina familiar. Així doncs, va prendre la important decisió de portar la botiga sempre que pogués estar present en la vida dels seus fills, encara que fer-ho volgués dir tancar la botiga una petita estona a l'hora que surten els infants de l'escola, o durant aquelles hores en què es fan espectacles escolars.

Considera que aquest comerç i altres de similars al poble són molt importants per mirar de mantenir l'esperit d'un poble viu, on els veïns i les veïnes es poden trobar i també connectar entre ells. I, quan n'imagina el futur, considera que el petit comerç sobreviurà si els veïns i les veïnes posen el focus en la importància que té, en l'esperit viu i el caliu que genera.

Aquesta visió convida els veïns i les veïnes a reflexionar sobre com incidim en la vida d'aquestes petites botigues i ens alerta que utilitzar aquests espais només per fer-hi compres d'emergència pot provocar que arribi el dia que ja no puguin donar resposta ni tan sols a aquesta necessitat ☺

NARCÍS GARRIGA I ROSA PASCUAL Fotografia
Jesús Potrony Serret

De Can Mención a La Botigueta

L'única porta al rebost de Cervià, testimoni de vides i històries compartides des de 1946

Us convidem a fer un viatge en el temps per conèixer la que ha estat, durant dècades, l'única botiga de queviures de Cervià de Ter. Els seus orígens es remunten a l'any 1946 o 1947, quan Can Mención va començar a caminar. A la dècada dels seixanta, trobà el seu emplaçament definitiu, al llindar de l'arc del portal medieval del carrer del Torrent, aleshores eix vital del poble. Aquell establiment es convertiria aviat en molt més que una botiga: un espai de trobada i convivència.

Eren temps en què la gent anava a comprar a peu, amb el cabàs o la bossa de roba, o tornant de l'hort amb el carretó. S'hi feien petites parades per adquirir allò imprescindible: un tall de llibant, una mica de sucre, o el que fes falta per al dia a dia. Les compres es feien a granel i es mesuraven en unces (uns 33 grams): el botiguer pesava amb la balança de platerets, més endavant substituïda per models mecànics i, finalment, digitals.

La botiga era i és també un espai social. Abans s'hi entrava amb un "Déu vos guard" o un crit familiar: "A Mariaaa!". Això ha canviat amb un: "bon dia", "bona tarda" o un escuat: "Hola!". Entre el taulell de fusta i alguna cadira de balca, s'hi compartien converses, notícies i complicitats. Regentades sovint per dones, aquestes botigues eren un punt de referència diari, sense dies festius, amb una proximitat que avui encara també podem trobar.

Amb els anys, Can Mención va donar pas a noves etapes: Ca l'Èlia (Èlia Canal, 2008-2010), Ca la Pili (Pili Nebot, 2010-2021) i, actualment, La Botigueta, des del 2021, amb la Cristina Casado al capdavant. Vuitanta anys d'història que han garantit l'accés als productes essencials i han mantingut viu el batec del carrer de l'Hospital i de la gent del poble.

Moltes coses han anat canviant. S'ha perdut el costum de fiar, quan el botiguer anotava els deutes fins a cobrar la setmanada. Han desaparegut

les paperines de paper reutilitzades i, després de dècades de plàstic, la societat ha reflexionat cap a hàbits més sostenibles: avui es recupera el cabàs i la consciència ambiental de protegir el medi ambient. També la mobilitat i els hàbits laborals han transformat el comerç local, cosa que en el nostre municipi es percep de primera mà: de les quatre botigues que hi havia a Cervià als anys setanta (Ca l'Estrella, Can Mención, Can Rosselló i Cal Xanxo) i dues a Raset, (Cal Cotcho i Ca l'Encarnación), només Can Mención ha perdurat en el temps.

Entre els records més singulars, destaca l'arribada de la primera televisió pública, instal·lada al bar de sobre Can Mención. Aquell aparell, una televisió Askar dels anys cinquanta, va esdevenir punt de reunió per seguir partits i esdeveniments i es va convertir en un petit miracle modern compartit per tothom qui volgués veure-la.

Les veus de qui l'han regentada també dibuixen aquesta història i, mentre anem conversant, en Narcís i l'Anna recorden amb orgull i emoció els vuitanta anys que la botiga ha estat oberta. D'altra banda, l'Èlia era massa jove i admet que la botiga no era el seu camí. La Pili sempre ha estat de cara al públic i troba el sentit en el tracte amb la gent, i la Cristina, amb mirada jove, afronta el futur amb il·lusió i valora poder tenir temps per a les seves dues filles.

Però, per damunt de tot, tots coincideixen que el que perdura és allò que no es pot comprar: les converses, els vincles, la confiança. L'antic rètol de Can Mención encara avui festeja al costat del de La Botigueta, i ens recorda que els pobles es construeixen amb llocs així: espais on, més enllà d'anar-hi a comprar, ens hi hem sentit a casa 🏠

D'esquerra a dreta: Cristina Casado, Èlia Canal, Anna Ardilla i Narcís Garriga

RAÛL MUXACH Fotografia
Arxiu

Ca la Bel, de tot en tot moment

Si arribes a Sant Jordi Desvalls i preguntes on és el comerç Nonell, potser no tothom t'ho sabrà dir. Ara bé, si demanes per Ca la Bel o Can Mai Tenquis, ja no hi haurà dubte

Explica la llegenda que si, per exemple, el dia de Nadal t'adonaves que et faltava un ingredient essencial per al dinar, t'hi arribaves i picaves a la persiana, t'obrien i et venien el que et fes falta.

A part de tenir un horari tan elàstic, el que hi pots trobar a dins també supera el concepte de supermercat de poble. Qui no hi ha trobat un pot de pintura per acabar de repassar una paret hi ha comprat un saquet de pòrtland per tapar forats o unes pinces per engegar el cotxe. El pis de dalt de la botiga és un espai on tot és possible.

Situat al carrer de l'Hospital, és un dels centres neuràlgics del municipi, juntament amb el local social, i, a part de proporcionar qualsevol cosa que un ésser humà pugui necessitar, és el lloc on has d'anar si vols saber alguna cosa del poble. Mentre esperes per pagar, t'hi trobes aquell veí que fa dies

que no veus, t'assabentes dels naixements i les defuncions, qui ha fet massa enrenou la nit anterior i, per descomptat, s'hi discuteix de futbol.

L'origen es remunta al 1918 -fa 108 anys-, quan els avis de l'actual mestressa, Joan Nonell i Caballé i Isabel Planas Sayeras -d'aquí Ca la Bel-, es van casar i van obrir el negoci als baixos d'un dels antics cafès del poble. Va agafar el relleu la jove, la Dolors, per a qui el negoci era la vida i que va estar al peu del canó gairebé fins al final. Sabia interpretar com ningú les necessitats de cada moment: si un dia no hi trobaves el que buscaves, quan hi tornaves, ja hi era.

Ara són altres temps. Hi ha un horari, però la Malika, que va entrar a la casa com a cuidadora i que ara viu al pis de dalt, ràpidament va captar aquesta essència i també ha socorregut, fora d'ho-

↑ A l'esquerra, façana de la botiga a mitjan del segle XX

A dalt a la dreta, Dolors Masó, darrere el taulell, quan la botiga només ocupava un petit espai adjacent al nucli familiar

A baix a la dreta, Joan Nonell i Isabel Planas, els creadors del negoci, el dia del seu casament (Imatges cedides per Maria Isabel Nonell Masó)

res, algun necessitat. En dona fe la Isabel, filla de la Dolors i neta de la Bel, que ara regenta el negoci.

Ca la Bel ha resistit a les dictadures de Primo de Rivera i de Franco, ha vist néixer i morir una República, fer una Transició, i ni la postguerra ni la pandèmia l'han deixat sense abastament.

Inicialment, només ocupava l'espai en què ara hi ha el taulell, la zona de verdures i la de revistes, fruita seca i pa. El primer cos, en podríem dir. El segon, l'espai de dues plantes en què trobes congeladors, neveres, botes de diferents licors i coses que ni sospites que necessites, havia estat el lloc de reunió dels partidaris de les esquerres i també un cinema.

Durant molts anys va conviure amb, com a mínim, dues botigues de queviures més -Can Paulí i Can Casellas-, un parell de carnisseries i de fleques i un estanc. Des de fa gairebé una dècada, però, és l'únic negoci d'aquestes característiques que queda i ha anat ampliant l'oferta per compensar-ho.

Les escombres de bruc, el sabó del llangardaix i les mítiques sabates de sola de goma càmping han deixat pas al pernil i el formatge envasats al buit, els congelats i els Yakisobas, però l'essència és la mateixa: oferir tot allò que sigui necessari en qualsevol moment ☺

OLEGUER CEBRIÀ SALVADOR Fotografia
Aniol Simon Surià

Una identitat forjada amb la família Vilert Isern

La botiga de Mollet actua com a epicentre del poble, convertida en espai de trobada i ambaixadora del municipi arreu de les comarques gironines

“Ets de Mollet? Ostres, doncs conec Can Míliu!” Les innombrables vegades que gent d’arreu de les comarques gironines m’ha dit una frase semblant van venir-me al cap des del primer moment que vaig rebre la proposta d’escriure un article sobre “Can Mai Tenquis” de Mollet.

Botiga, carnisseria i fleca. Bar i restaurant. Sota el nom de Fleca i Queviures Germans Vilert i Isern, s’hi amaga molt més que l’únic lloc on poder anar a comprar menjar al poble. Si hi vas i t’hi fixes bé, podràs trobar-hi el secret de la identitat de Mollet, podràs descobrir la manera de fer i de viure d’un

municipi amb pocs serveis i sovint desconegut fins i tot per la gent de poblacions properes.

Can Míliu fa dècades que s’ha convertit en l’espai de trobada dels molletencs i les molletenques. Un lloc on t’assabentes de les últimes novetats, comentes la jugada amb el veí o trobes una estona per xerrar amb un conegut que fa temps que no veus. Però, sobretot, la botiga i el restaurant representen el municipi i ens fan d’ambaixadors. Ens donen a conèixer arreu i permeten que la gent de poblacions més o menys properes ens situï com a poble.

A més, entre la botiga i el restaurant, pràcticament a totes hores hi trobaràs algú que t’atendrà, fins i tot fora dels horaris previstos, que ja són eterns. Un servei comunitari que no descansa i pràcticament mai fa vacances, que s’ajusta a les demandes i a les peticions de la clientela, però que s’adapta als nous temps.

Fa unes setmanes, vaig llegir un article de l’Ada Klein que defensava que “un poble sense bar és un poble mort”. Explicava que la soledat no volguda creix a ritme asfixiant arreu d’Europa i que a les zones rurals les xifres augmenten de manera alarmant. La falta de punts de trobada als municipis amb menys població agreuja l’aïllament i els

nous entorns digitals no poden substituir les relacions presencials. Precisament, Can Míliu lluita per mantenir viva la identitat de Mollet i perquè es continuï fent poble i confrontant la soledat.

Enmig dels problemes d’habitatge que patim i del perill de convertir-nos en poble dormitori de gent que treballa i fa vida a Girona, la botiga i el restaurant ens recorden la importància de crear comunitat. Ens donen el temps i l’espai per recordar qui som, que no només vivim en un lloc de pas entre la costa i la ciutat. Així que per molts anys puguem continuar mantenint la identitat molletenca forjada al voltant d’una botiga i un restaurant de tota la vida 🍷

A dalt, el menjador del restaurant ple pels menús que prepara Rosa Piferrer; a baix, en Míliu, carnisser

L'ESPIELL

La generació dels 30 anys

Són joves que van néixer fa trenta anys, quan va aparèixer aquesta revista, quan també es va inaugurar l'Institut de Celrà. Fa trenta anys va sortir el primer número de *La Llera del Ter* i el nom d'una publicació s'ha acabat convertint en una referència geogràfica per posar nom al conjunt de pobles empordanesos de la comarca del Gironès, i, alhora, fa trenta anys es va obrir un centre de secundària i batxillerat que ha aconseguit unir tot el jovent de la zona. Cal tenir-ho present perquè les persones nascudes l'any 1996 ja han crescut amb el sentiment de pertinença a aquest territori, entre el Ter i les Gavarres. A les pàgines que venen ens parlen dels pobles on han crescut, com han canviat i quin hauria de ser el seu futur.

GUILLEM TRIAS I TERESA FERRÉS Fotografia
Arxiu

“Aquí tens sensació de familiaritat”

Mireia Trias, de Medinyà

La Mireia considera que viure a Medinyà és “un privilegi social i cultural”. Amb tot, defensa la seva generació: “Conec persones de la meva edat molt treballadores i que saben fer moltes coses. No som per res del món una generació de cristall.”

La Mireia Trias diu que, després d’haver viscut en diferents llocs, el que més li agrada de Medinyà és la seva gent: “No crec que siguem millors persones que en altres pobles, però quan ets a Medinyà tens sensació de familiaritat. És una sensació que és un privilegi social i cultural. Et sents còmode. Ets sents segur. Saps que, si et passa qualsevol cosa, la gent serà més obertament empàtica amb tu. També pot ser una condemna. Aquesta sensació de familiaritat i veïnat la trobem normal, però s’està perdent.” Amb els anys, assegura que ha après a valorar el paisatge quotidià i el patrimoni local, especialment el castell: “És l’element més emblemàtic del poble i crec que la gent de Medinyà donem per descomptat que hi ha el castell, però la veritat és que és increïble. És molt bonic: les arcades, el pati... Potser no el valorem com ho hauríem de fer.”

I si li pregunteu què canviaria del poble, us respondrà: “És molt fàcil! Que sigui independent!”

És del parer que el poble ha canviat molt: “I estic bastant enfadada. Ho noto moltíssim, sobretot veient que avui dia els nens ja no viuen tant al carrer com abans.” És crítica amb les mesures de seguretat, que van a l’alça, com les càmeres i més senyals als carrers. Apunta que hi ha una tendència cap a la hiperregulació i un excés de vigilància: “Als pobles ja tenim els nostres propis mecanismes de control, com els veïns i les veïnes. No crec que calguin tantes càmeres. Espero que en un futur recuperem més l’esperit de poble i la capacitat de gestionar-nos nosaltres mateixos.” El primer record que li ve a la memòria pensant en la seva infantesa és el d’un concert del grup Tietes Queques a la Pista Nova per la Festa Major: “No me’n recordo de quan era, però jo era petita. En-

cara no anava a l’institut. Em va semblar una bogeria... Perquè no havia vist mai l’escenari ple de ties vestides com anaven –amb colors llampants– i la canya que fotien... Veure això quan era petita em va al·lucinar. A més, recordo que la gent del poble ho estava vivint molt i s’ho passava molt bé.” I rumiant en la seva escola, la de Santa Fe, li venen al cap els seus mestres: “Vam tenir una generació de mestres excel·lent, com la senyoreta Carme i el mestre Josep Maria, a qui encara avui anomeno així per respecte i estima.” En menciona, també, el pati i l’edifici, perquè l’arquitectura de les escoles és important, tot i que sovint no s’hi pari l’atenció necessària a l’hora de projectar-les: “És un espai molt especial, amb una arquitectura que em semblava gairebé màgica: les rampes, els vidres translúcids, els tendals taronges o fins i tot els lavabos despertaven la imaginació d’un nen, com si fos Hogwarts. Quan després vaig anar a altres centres, com l’institut, em van semblar molt més impersonals, com si fossin granges.”

Manté el lligam amb algunes de les amistats que va fer a l’Institut de Celrà i un dels pobles que més

freqüenta és Flaçà, on va a agafar el tren: “També, Sant Jordi Desvalls i Sobrànigues, perquè passo molt per allà. Quan la passera està tallada, em fot el dia enlaire! I arribo tard a la feina. La infraestructura de l’estació de tren de Flaçà és molt poderosa per al nostre territori!”

Com altres persones de la seva edat, es mostra preocupada pel problema de l’habitatge. Ho qualifica d’un “autèntic malson”: “Estem buscant un habitatge amb la meua parella i la situació és impossible. És angoixant veure que, tenint una parella estable, tots dos amb feina fixa i sou, no trobem res.”

Més enllà dels tòpics que corren sobre la gent jove, defensa que la seva no és una generació de cristall: “No ens veig gens com una generació mandrosa. El que ens passa és que sovint naveguem entre dues aigües: estem saturats d’informació, però tampoc som indiferents al que passa al nostre voltant. A vegades ens sentim desorientats, però tenim voluntat d’implicar-nos. Per això, no som una generació de cristall, tot i que és fàcil agafar figures com l’Àlex Tous com a referents de la generació i sentenciar-nos d’inútils a tots” 30

SANDRA BRUNSÓ Fotografia
Arxiu

Una vida entre dos pobles

Aina Soler Vila, de Viladasens

De Viladasens de tota la vida, l'Aina ens explica que li encanten els pobles. Sobretot parla de Viladasens i de Sant Jordi Desvalls, que són els que més l'han marcat i on més estones ha passat. El seu pare és fill de Viladasens i la seva mare és santjordienca, concretament de Sobrànigues, i aquesta connexió ha fet que aquests dos pobles siguin molt especials per a ella

Actualment, des de fa uns anys viu a Banyoles. Hi està bé, comenta, però reconeix que troba a faltar viure en un entorn més rural. De fet, explica que és molt còmode viure-hi, però que per a ella no és cap problema desplaçar-se i haver d'agafar el cotxe per anar a comprar o fer encàrrecs.

Quan parlem de la seva infantesa a Viladasens, en destaca especialment el casal d'estiu. Un casal molt petit, on coincidien infants dels pobles del voltant i que es feia a l'espai on actualment hi ha el consultori mèdic.

Pel que fa a l'etapa escolar, explica que cada matí l'anava a recollir un autobús que passava per Felines, Viladasens i Raset per portar els alumnes fins a l'escola l'Aixart de Cervià de Ter, ja que Viladasens no disposa d'escola pròpia —tot i que n'hi havia hagut fa molts anys. De l'escola, recorda especialment les trobades de la ZER amb les escoles de Sant Jordi Desvalls i Medinyà, així com les colònies escolars. Parla amb afecte de les mestres i del menjar boníssim que preparava la Margarita de la carnisseria: “No he tastat mai un menjar tan bo, fins i tot feia bona la

verdura!” També té molt present la visita de Pilarín Bayés, que va venir a fer-los uns dibuixos.

De Viladasens, el que més li agrada és la tranquil·litat. Explica que actualment hi passen pocs cotxes, i encara menys camions, i que el que s'hi sent sobretot són els ocells. Aquesta tranquil·litat és una de les coses que més troba a faltar en el seu dia a dia. Considera que el poble no ha canviat gaire amb els anys, més enllà d'unes últimes obres en zones de vianants, i creu que seguirà sent igual de petit i tranquil que sempre.

Explica que els seus vincles d'amistat han estat molt lligats a Sant Jordi Desvalls. Allà hi té els avis materns i hi ha passat gran part de la seva vida. De petita, anava a ballar-hi sardanes, i de més gran ha format part durant més de deu anys de l'associació juvenil 4 Gats. Aquest vincle amb Sant Jordi ha estat molt present i especial per a ella i, per acabar, explica amb molta il·lusió que actualment hi té un projecte d'habitatge, on ben aviat podrà gaudir de nou l'essència de la vida en un poble ³⁰

LOLA MUXACH Fotografia
Arxiu

L'única santjordienca nascuda el 1996

**Judit Muriscot Vilà,
de Sant Jordi Desvalls**

Treballa com a integradora social
en un institut i viu al poble on ha
nascut i crescut però, sobretot,
on ha fet –i fa– molta vida

Parlant amb ella de seguida queda clar que gran part dels seus records estan lligats al poble. A l'escola va ser durant molts anys l'única persona de la seva edat, però això, a Sant Jordi, mai no va ser cap problema. “Com que és una escola petita, tothom es barreja”, explica. Els alumnes de diferents edats compartien classes i activitats, i ella, que després ha treballat en escoles i instituts, considera que això és “un privilegi”.

Quan la Judit era petita, l'escola de Sant Jordi formava, juntament amb les de Cervià i Medinyà, una ZER (Zona Escolar Rural), i feien excursions conjuntes. M'explica que, quan els alumnes de Medinyà pujaven a l'autobús, començaven les picabaralles: petites rivalitats entre pobles que, quan ets petit, semblen enormes. Les tardes, en canvi, eren més tranquil·les: berenar al parc amb els amics, fer algun tomb i anar a Ca la Bel a com-

prar llaminadures. Li agrada veure que, en el fons, això encara és així.

Va fer l'ESO i el Batxillerat a l'institut de Celrà, on va conèixer gent d'altres pobles. Allà va començar l'època de les festes majors i, tot i que ara –diu rient– comença a sentir-se “una mica gran” en segons quins ambients, hi continua anant. Veu que aquestes festes continuen vives i que els joves les continuen fent seves.

Durant quatre anys va viure a Girona, mentre estudiava a la universitat, però tornava cada setmana a Sant Jordi. “Trobava a faltar les amigues, la tranquil·litat i també tot el que fèiem aquí”, explica. La seva implicació amb el poble ha estat una constant. Des dels quinze anys i fins als vint-i-vuit va formar part dels 4 Gats, l'associació de joves de Sant Jordi. Amb només divuit anys ja va entrar a la junta, on va estar gairebé deu anys. Ara forma part de l'associació cultural.

Li pregunto què és el que més li agrada de Sant

Jordi. “Uf... és que Sant Jordi és Sant Jordi”, respon primer. Jo ja l'entenc, però ho concreta una mica més: li agrada que, tot i ser un poble tranquil, és molt actiu. “Sempre hi ha gent amb ganes d'organitzar coses i donar un cop de mà.” Vaja, com ella. Diu que Sant Jordi sempre ha estat així i espera que no canviï.

El que sens dubte li agrada més és la seva colla d'amics, d'aquelles que neixen de manera natural als llocs petits. Tot i que, com diu ella, “som molt diferents”, s'entenen molt bé. També té molt bona relació amb la resta de joves de Sant Jordi, i li agrada que, tot i no ser de la mateixa colla, tots col·laborin entre ells.

La Judit té més que clar que es vol quedar a viure al poble, perquè és un lloc tranquil, però dinàmic, ben comunicat i on la gent fa molta vida. Això sí, admet que prefereix que no creixi gaire més. “M'agrada conèixer tothom”, diu, tot i que reconeix que, últimament, cada vegada és una mica més difícil 30

JANA PERICH Fotografia
Arxiu

Records d'infantesa

Carla Oliver, de Flaçà

A dia d'avui, la Carla Oliver Ponsatí viu a Girona, on treballa com a arquitecta. Tot i això, va passar la infantesa a Flaçà, un lloc que continua sentint com casa gràcies a les visites freqüents, encara que no sap si hi tornarà a viure

Un dels més presents és la xemeneia de l'actualment aturada fàbrica Aconda. Quan encara estava en funcionament, la sirena sonava tres vegades al dia. "Anomenàvem aquell so *tut*", explica la Carla, un so que associaven a la gran xemeneia que sobresortia per damunt del complex. Els dies d'escola, recorda, si a primera hora sentien el *tut* i encara s'havien de calçar i pujar al cotxe per anar a casa dels avis —on esmorzaven abans d'anar a l'escola—volia dir que feien tard. "Era com si el dia comencés amb aquell so." També recorda amb humor aquells dies en què aconseguien espavilar-se i sentir la sirena ja dins el cotxe: "Devíem pensar que guanyàvem el so." La fàbrica va tancar el 2008 i ara la sirena ja no sona, però la xemeneia continua evocant aquests records.

De l'escola Les Moreres de Flaçà, en guarda molts bons records. En destaca especialment el fet de ser pocs alumnes i compartir aula amb els nascuts el 1995 i el 1996, una experiència que va gaudir molt. Quan els del 95 van marxar a l'institut, els del 96 van passar a fer classe a la biblioteca per la falta d'espai. Això els va permetre tenir els llibres molt a l'abast, en una generació que li agradava llegir. La seva mestra d'aleshores, la Dolors, també compartia aquesta passió i els divendres a la tarda els llegia Jules Verne.

La Carla subratlla que el que més li agrada de Flaçà és la seva ubicació, tant per la mobilitat com per l'orografia. Recorda sortides amb bicicleta amb el seu pare, recorrent la llera amunt i avall, endinsant-se a les Gavarres o cap al Baix Empordà.

Amb els anys, Flaçà ha canviat, tant físicament com en el ritme de vida. "Abans el poble em semblava més petit, tranquil i recollit; ens coneixíem tots i la vida es feia molt al carrer", explica. Tot i el creixement i l'augment del trànsit, considera que el municipi manté la seva identitat i una bona qualitat de vida, sense perdre el contacte amb la natura ni el sentiment de comunitat. Si hagués de proposar un canvi, apunta a la necessitat de millorar el sistema d'aparcament i mobilitat per facilitar l'ús de les infraestructures per part de gent de fora sense perjudicar els veïns.

El vincle amb els altres pobles de la llera també va ser clau en la seva infantesa. En ser un poble petit i una generació reduïda, gran part de la vida social es desenvolupava als municipis del voltant.

Mirant cap al futur, la Carla veu Flaçà amb el repte de créixer sense perdre la seva essència. Desitja que l'evolució del poble es gestioni de manera que no es converteixi només en un lloc de pas. Pel que fa a ella, se sent molt vinculada al poble: hi té la família i forma part del seu recorregut. "Flaçà sempre és casa, i sempre m'agradarà tornar-hi, veure com evoluciona i sentir que també en formo part" 30

JUDIT GUIXERAS Fotografia
Arxiu

Quedar-se al poble

**Jordi Madrenas Box,
de Sant Joan de Mollet**

Jordi Madrenas Box porta tota la seva vida a la llera. Des de ben petit a les festes i els esdeveniments populars del seu poble predilecte, Sant Joan de Mollet, passant per l'escola de Flaçà, l'institut de Celrà i molta, molta vida als pobles del voltant.

Aquest petit tros de terra envoltat de poblets ha aconseguit constituir una gran part d'ell i la seva identitat

Ja guarda bons records de la infantesa en un dels pobles més petits, Sant Joan de Mollet, on encara resideix. Reviu amb amor el més antic de tots, quan va fer guanyar un xai al seu pare a la quina de Nadal del casal del poble, i recalca amb la mateixa afeció que el record encara viu entre la família. I amb la matei-

xa estima recorda el pas per l'escola Les Moreres de Flaçà, que sempre ha tingut pocs alumnes i la seva època no va ser-ne una excepció: eren set, a classe, i recorda amb afecte les experiències i els mestres, els quals considera una inspiració a l'hora de convertir-se en el mestre de primària que és actualment.

Però no només li porten bons records les experiències de petit: també ens parla de la part antiga de Sant Joan de Mollet, la part del poble que guarda el seu encant en les festes populars, la rebuda dels Reis Mags i records familiars, que li generen molta nostàlgia.

A més, ens parla molt bé d'aquest poble per la seva bona ubicació, ja que troba fonamental que es trobi a prop de tot: de la platja, de Girona i els seus recursos d'oci... A banda d'aquestes facilitats, en destaca el fet de poder viure, al mateix temps, en un lloc tranquil que no inclou l'estrès i les mo-

lèsties de viure en un lloc que pateix un turisme massificat com Girona.

I és també per això que expressa la intenció de quedar-se a Sant Joan de Mollet o, si de cas, al voltant de la zona de la llera, ja que vol aprofitar-la i gaudir-la com ha fet sempre. Expressa que, malgrat l'essència que guarda i el seu bon estat, hi troba a faltar moviment, actes i activitats, però manté la predilecció pel poble i pels altres del voltant, sobretot Flaçà o Bordils, on també ens explica que ha passat molta vida de jove i li agrada pensar que n'és part 30

MARCEL BUSQUETSFotografia
Arxiu

“Cal que els joves de la llera ens unim”

**Pau Pons Riera,
de Sant Martí Vell**

Com molts joves de la llera, des de ben petit ha passat llargues tardes voltant en bicicleta pel poble, anant al bosc i explorant els indrets propers. “L’única norma que teníem era arribar a casa quan baixés el sol, però hi havia dies que ens havia enganxat la foscor, sobretot quan anàvem amb altres col·legues fins a Bordils o ens havíem despistat jugant”, diu amb mitja rialla

Ser nen i jove a Sant Martí Vell és sinònim de moure’s entre pobles. L’escola a Bordils i l’institut a Celrà han fet que tingui amics d’arreu. De totes les etapes escolars, en té molt bon record, i encara manté la relació amb la majoria de companys de classe.

De més gran, ha participat en el Jovent de Bordils, ha fet d’entrenador de futbol al Celrà i actualment juga al Jovent de Mollet Futbol Sala. Això ha fet que sigui una persona coneguda i implicada en el teixit associatiu, que, igual que

en altres casos, va més enllà del mateix municipi i s’aplica a una visió de territori, girant sempre al voltant del Ter i les Gavarres. “La relació entre tots els pobles al voltant de la llera és molt especial; el fet d’anar tots a Celrà a l’institut va fer que diverses generacions tinguessin aquesta visió d’unitat.”

Tornant al poble, en destaca els records que té a les diferents places i carrers de Sant Martí Vell: de petit, quan hi jugava amb el seu germà i amics, i de jove, a la Festa Major que tots coneixem, que dona el tret de sortida a l’estiu.

“Sant Martí Vell és un poble de postal, hem de tenir la consciència de cuidar-lo i potenciar-lo. Cal unir el poble i deixar enrere temes del passat entre veïns.” És per això que en Pau defensa fermament crear un local social, que dinamitzi, uneixi i doni vida al poble. I, a més, potenciar l’habitatge per a la gent jove que vol tornar-hi o vol anar-hi a viure.

Estirant aquest fil, la conversa ens porta a una problemàtica que pateixen molts joves: la falta d’habitatge i la dificultat de continuar arrelats als nostres pobles. Actualment, en Pau viu a Celrà: “M’encantaria tornar al poble, és un dels meus objectius principals. Tot i que encara hi vaig sovint a veure els pares i l’àvia, ho trobo molt a faltar”, diu amb nostàlgia. Per aquest motiu, ell ho té clar: “M’agradaria viure a Sant Martí Vell i participar per fer créixer i dinamitzar-lo, potenciant la relació entre els pobles i les persones de la llera. Cal que els ajuntaments s’ajudin entre si i afrontin el futur prometedor i de creixement que tenen per davant.”

En acabar l’entrevista, penso que és molt important que les generacions joves que tenim consciència de comunitat i territori ens enxarxem. Cadascú des de la seva trinxera i passions, però amb la visió amatent i objectius comuns, per millorar i mantenir vives aquestes contrades que tant ens defineixen i que tant cal preservar 30

LIA POU Fotografia
Arxiu

Entre camps i boscos

Julio Masfarré Irazola, de Millàs

Va créixer entre els carrers, camins i corriols d'aquest veïnat de Madremanya. Potser per això s'ha convertit en bomber: per protegir aquest entorn gavarrenc que tant estima. Actualment viu a Girona, però té l'esperança, d'algun dia, poder tornar al poble

Els primers anys de vida, en Julio va criar-se en una masia del barri del Puig de Sant Martí Vell, uns anys dels quals guarda molt bon record, sobretot si es posa a pensar en el Nadal: “A Sant Martí Vell, cada any hi fèiem el pessebre vivent, i nosaltres en aquells temps teníem un burro i el portàvem des de casa nostra fins al pessebre. El camí era tota una aventura, ja que només anava lligat per una corda i en el trajecte manava més ell que no pas nosaltres.” L'any 2003 els seus pares es van fer una casa a Millàs, i des de llavors viu a Madremanya, el poble que l'ha vist créixer. En Julio va anar a l'escola de Bordils, com la majoria dels nens i les nenes de Madremanya. “Recordo que teníem uns veïns que vivien a prop i que també portaven els seus fills a la mateixa escola. Amb el nostre pare, cada matí fèiem una competició

per veure qui arribava abans, però sovint érem les dues famílies que fèiem més tard”, diu rient.

A en Julio li agrada molt haver crescut a Madremanya. Aquest petit poble forma part de la xarxa de micropobles de Catalunya, i té un nucli antic al voltant de l'església, que és on viu la majoria de la població. Amb els anys, però, ha anat creixent, tant el poble com els sis veïnats que té. Però el que li agrada més és el seu entorn: “Camps que canvien de color segons l'època de l'any i la immensitat dels boscos de les Gavarres”, afirma.

Des de fa un temps, en Julio ja no viu a Madremanya. Fa uns anys es va independitzar i viu a Girona compartint pis. “El lloguer a Madremanya és un greu problema: hi ha moltes cases de segona residència i els pocs habitatges que hi ha disponibles

tenen preus desorbitats i això fa que no t'hi puguis quedar. Tot i així, sempre he pensat que em faria molta il·lusió poder-hi tornar en un futur i tenir la meua pròpia casa a prop del bosc”, comenta. D'altra banda, la connexió amb aquest territori sempre la té present, perquè haver anat a l'escola de Bordils i a l'Institut de Celrà fa que la seva colla d'amics i amigues sigui de la llera del Ter.

I com ha canviat el poble des que eres petit? “Al llarg dels anys he vist asfaltar camins que abans eren de sorra, construir cases noves en llocs on mai t'imaginaries, boscos que s'han cremat i han donat pas a nous paisatges. També he vist crear el CIR (Centre Intergeneracional Rural) i com, gràcies a la seva construcció, ha donat molta vida al poble. Suposo que, al final, la configuració i l'evolució d'un poble és la resposta als canvis socials, econòmics i ambientals que va patint”, diu en Julio. Actualment, és bomber de la Generalitat de Catalunya i una de les coses que valora més de l'entorn on ha crescut és que Madremanya es trobi als peus de les Gavarres. “El poble està envoltat de grans

superfícies de boscos mixtos de pi blanc i alzines majoritàriament. En el context del canvi climàtic, en què l'atmosfera cada cop és més calenta i la vegetació és incapaç d'adaptar-se tan ràpidament a aquests nous canvis, tenim grans incendis. Els boscos de Madremanya van patir un gran foc a l'agost del 1928. Sempre he sabut que em tocarà veure cremar les Gavarres de nou”, afirma.

Li encanta agafar la bici i resseguir tots els carrers, camins i corriols que envolten Madremanya. “En un futur, m'imagino Madremanya immersa ja de ple en la transició energètica, apostant per les renovables, amb habitatges de lloguer social i una xarxa de camins que connecten amb els veïnats molt més robusta i consolidada. M'agradaria pensar que, en un futur, joves com nosaltres tindrem l'oportunitat de trobar-hi un habitatge i poder acabar construint la nostra vida allà on la vam començar. Perquè el que tinc clar és que Madremanya està canviant i seguirà canviant, però l'essència d'aquest petit poble fent de contrafort al gran massís de les Gavarres crec que no es perdrà mai” 30

LAIA GIBERT SALAS Fotografia
Arxiu

Orgull bordilenc

Adrià Feixas, de Bordils

L'escola, les tardes donant voltes pel poble amb els amics o a la Pista Vella: en això pensa Feixas quan pensa en Bordils. Un poble que diu que no ha perdut la seva essència i que estima: “És molt important per mi”, assegura

En el nostre retrobament amb l'Adrià, comencem recordant les seves anècdotes d'infantesa. Fa trenta anys els infants no feien el que fan ara, no es passaven el dia tancats a casa ni dedicaven la major part del temps al mòbil, ans al contrari. El primer que ell ens explica és que es passava les tardes amb els amics voltant pel poble i pels afores. En realitat li era igual què fer durant aquelles tardes..., sempre que fos en companyia dels seus amics, que eren el més important.

Recordar la infantesa ens porta a parlar l'escola. L'Adrià va cursar tota la seva etapa educativa a l'escola de Bordils. D'aquella època, en destaca que a la classe hi havia molt poques noies, unes quatre, i la resta eren nois. Tot i això, tot l'alumnat feia molta pinya i els mestres havien de tenir molta paciència, ja que en feien de tots colors! L'Adrià recorda especialment la moda dels *tazos*

i els intercanvis que en feien entre amics. A més, explica que l'emocionaven molt els partits de futbol entre alumnes de diferents aules, i quan guanyaven els petits la felicitat recorria tot el passadís. Aquesta passió pel futbol encara l'acompanya passats tots aquests anys. Les colònies també són un record destacat, igual que les representacions teatrals que es feien a l'escola. L'Adrià les recorda així: “Les obres de teatre de final de curs també eren tot un clàssic: els assajos, els riures quan algú s'equivocava i aquell punt de vergonya quan et tocava sortir davant de tothom.”

Des de ben petit, l'Adrià sempre va viure a Bordils. Tot orgullós, explica que és un poble amb molts encants amagats, tot i ser petit. A més, disposa d'alguns privilegis que molts pobles no tenen, com per exemple la palanca, les hortes del voltant... Si hem d'escollir l'indret de Bordils que

més l'ha marcat, és la Pista Vella, punt de trobada d'infants i joves on passava tardes senceres jugant a futbol o simplement parlant amb els amics.

Malgrat que fa deu anys l'Adrià no es veia vivint a cap altre lloc a curt termini, actualment s'ha traslladat a Celrà, tot i que segueix mantenint vincles importants amb el poble veí. Explica que no troba a faltar Bordils perquè mai ha deixat d'anar-hi, ja sigui per visitar la seva família o simplement per tornar a visitar aquests llocs tan especials que l'han marcat tant.

Reflexionant amb perspectiva, l'Adrià considera que Bordils ha experimentat alguns petits canvis durant els últims anys: és evident que ha crescut i s'hi han anat incorporant nous elements. Podríem dir que ha evolucionat i s'ha adaptat a les necessitats de la societat actual. No obstant això, no ha perdut la seva essència de poble petit, tranquil i proper.

Per últim, l'Adrià comenta que li agradaria molt que en el futur el poble seguís tal com és ara, i que es cuidessin els espais de convivència. També diu que estaria molt bé que totes les activitats que s'hi duen a terme segueixin endavant i, fins i tot, que en un futur es potenciïn. Ell creu que el poble continuarà creixent gradualment amb els anys i que mantindrà l'essència de poble que caracteritza els pobles de la llera del Ter.

L'Adrià reconeix tenir forts vincles amb la resta de pobles i gent de la llera del Ter, vincles creats sobretot a l'Institut de Celrà. Allà, els adolescents creen lligams que, a vegades, duren tota la vida.

I quan li preguntem on creu que serà d'aquí a uns anys se li fa difícil respondre, però si una cosa té clara és que serà a prop de Bordils. Com ell diu, “Bordils sempre serà un lloc molt important per a mi” 30

LAIA GIBERT SALAS Fotografia
Arxiu

“No en marxaré mai, de Juià”

Marc Ribas, de Juià

Quan en Marc mira enrere i pensa en la seva infantesa, té molt clar que va ser molt diferent de la de la mainada d'avui en dia. Ell i els seus amics no es passaven pas el dia tancats a casa dedicant el temps a mirar mòbils, tauletes i pantalles diverses...

Les seves tardes eren als carrers de Juià, voltant amb la BMX, una bicicleta molt popular a l'època, o corrent i divertint-se pels boscos del voltant. Recordant les experiències escolars, en Marc comenta que poden ser molt diferents per a cada infant; ara bé, en el seu cas valora molt positivament la seva experiència educativa, viscuda a L'Aulet, al poble veí. D'allà, en recorda molt especialment una zona de l'enorme bosc de L'Aulet on no es podia entrar, ja que estava reservada perquè animals i plantes hi poguessin créixer lliurement, l'anomenat *Bosc tancat*. Així mateix, en destaca especialment les hores del pati, on jugaven amb cromos i bales, algunes de les moltes modes de

l'època. Amb les bales, jugaven a construir uns caminets anomenats *tragaperras*, i la gràcia del joc era que, segons on et queia la bala, te la podies quedar o l'havies de cedir a qui hagués guanyat. També afegeix que el millor del curs escolar era quan, cap allà al mes de maig, preparaven la festa de l'escola, amb les paradetes organitzades pels mateixos alumnes. S'hi respirava una atmosfera de cohesió i de celebració molt especial.

En Marc ha viscut a Juià tota la vida i actualment hi continua residint. Pensant en racons especials del seu poble, recorda que el riu que hi ha a prop era una de les zones que més li agradaven. Afirmar que era un espai molt tranquil en el

qual podia passar una bona estona, ja fos sol, amb amics o amb la família. Com que també passava moltes hores a Celrà, ja que hi estava escolaritzat, recorda que d'allà li agradava molt el parc que hi havia al costat de l'escola L'Aulet, malgrat que creu que actualment ha empitjorat, com a conseqüència de la reforma que s'hi ha fet.

Tot i que Juià sempre ha estat el municipi on ha viscut, i el recorda com un poble petit on mai passava res, pensa que avui dia ja no es pot estar tan tranquil i segur al carrer. Quan era petit, podia passar-se tota la tarda voltant pel poble sense cap problema, però ara ja no és ben bé així. Per això, assegura que li agradava molt més el poble durant la seva infantesa que no pas ara.

Pel que fa a les relacions personals, en Marc expressa que la majoria dels vincles els té amb

la mateixa gent de Juià, però que també ha creat altres vincles, gràcies a la Festa Major de Bordils. És evident que les festes majors dels pobles de la llera són un bon espai per retrobar-se amb els ex-companys d'equip, els amics de la infantesa o les colles de l'institut.

Malgrat la bona relació que manté amb els veïns del seu poble, des del punt de vista d'en Marc, la visió de Juià és poc optimista. Considera que el poble acabarà esdevenint una zona amb poc comerç local i que haurà de dependre dels pobles veïns per a la majoria de coses. Tot i això afirma que, si pot, es quedarà a viure en aquest petit municipi: “No en marxaré mai, aquesta zona m'agrada molt.” El que més valora de Juià és que és un lloc tranquil i molt pràctic, per la seva proximitat amb la ciutat i la muntanya ³⁰

ÈLIA BORRÀS Fotografia
Arxiu

Una celranenca als Estats Units

Fatoumata Ceesay, de Celrà

Quan vam parlar fa just deu anys, quan ella en feia vint i la revista, *La Llera*, també, em deia que ella era “50% africana, 50% catalana i 100% celranenca”. I en aquell temps hi afegia: “Celrà és el millor poble on he pogut créixer”

La Fatoumata Ceesay va néixer a Celrà ja fa trenta anys. Fins fa poc, era administrativa en una empresa de logística al Polígon Industrial de Celrà, però la vida l’ha dut també a viatjar i ara es prepara per a un futur als Estats Units.

La Fatoumata ha crescut parlant sarahule amb la família i català amb els amics i els seus germans. El que més recorda de viure a Celrà són els estius: “Estar amb els amics, fer excursions, anar de colònies i a la piscina.”

D'altra banda, també té molt presents els caps de setmana a la mesquita, on aprenia religió i el significat de l'Alcorà. Si bé defineix la seva infan-

tesa a Celrà com un “munt de bons records”, un d'aquests és l'escola L'Aulet. “La tornaria a triar”, diu la Fatoumata. El que més recorda són les rampes del pati, on pujava i baixava sense pensar-s’ho, i el bosc tancat com un lloc que s’havia de respectar i no trepitjar. Però si hi ha una cosa que l’ha marcat és el teatre, *El petit Turquesa*, *El viatge d'en Flor*, *Els músics de Bremen* o *El flautista d'Hamelín*.

Tot i això, amb els anys, s’ha trobat un poble que no li ha ofert més activitats ni sortides i ha començat a escriure un futur lluny de Celrà. Ara es prepara per a una nova aventura que la durà fins als Es-

tats Units, on vol buscar feina i viure. Tot i això, per a la Fatoumata, Celrà sempre serà un lloc on tornar a buscar tots els records d'adolescència i infància. També on estar amb la seva família i els seus amics.

Des del seu punt de vista, el gran canvi de Celrà els últims trenta anys ha sigut la gent i la seva població. “Ara és un poble amb més nacionalitats”, assegura. Per contra, els petits canvis són físics, com la plaça del mercat, i també altres de convivència, com la implantació del porta a porta.

“Celrà és el poble més *top* de la llera”, explica,

i és per això que amb els amics sempre es troben aquí, és el centre neuràlgic de les activitats. El que li agradaria és que es mantinguessin les oportunitats de feina i també l'accés per als joves tant a compra com a lloguer d'habitatge a Celrà. “Molts celranencs han de marxar per falta de feina, però sobretot d'habitatge”, afirma, convençuda que és una de les coses que cal tenir en compte i millorar ara mateix. De moment, ella ja ha marxat, tot i que per a la Fatoumata Celrà és i continuarà sent un lloc tranquil on tornar a casa 30

TOT ENRAONANT

56
En record
de Victorià Gurt

58
Eva Fossas i Sònia Casademont,
de l'escoleta Pescasomnis

62
Marcel Pujol,
historiador i arqueòleg

66
Quim Vilar, poeta

70
Josep Matas,
historiador i arxiver

MAR CAMPS I MORA

Fotografia
Martí Navarro Molina

El somni per complir d'en **Victorià Gurt**

Pals estenedors, aixetes, morters, fulles d'aixada, bobines, pedestals, una trompeta, estufes, troncs, tisores de podar. Tot li servia, a en Victorià Gurt, per fer fonts i làmpades. Des de casa seva, a Celrà, feia ginys amb material reciclat, sempre jugant amb la llum i l'aigua. “Era un belluguet”, diu la seva dona, Carme Ayats, que va ser professora durant molts anys a l'institut de poble

En Victorià Gurt va morir la tardor passada. S'havia posat en contacte amb la revista per ensenyar-nos les seves composicions. Vam trigar a respondre, i vam sentir molta recança. Aquest article és, doncs, un homenatge i un conjunt de paraules que volen ajudar a fer possible allò que tant hauria agradat a en Victorià: que les seves obres fossin exposades. Creia que les seves peces podien ajudar el jovent a trobar el seu camí: “Els joves sovint no saben què els agrada, a què es volen dedicar, i ell reivindicava els oficis. A les seves creacions hi ha coses d'electricista, de fuster, de ferrer, de soldador...”

Al llarg dels últims anys, havia fet algunes exposicions, com la de la Cambra de la Propietat Urbana de Girona titulada “El fluir de l'aigua”, al gener del 2022, o mostres en diverses botigues de Celrà durant la Festa Major: “Els botiguers ja s'hi avenien, però sovint ell pensava que els destorbava”, fa la Carme. Havia picat a portes per cedir part del material fabricat al Museu de l'Electricitat de Figueres, al Museu Darder de Banyoles, al Museu de l'Aigua de Salt, i no va tenir sort. En paraules de la Carme: “Li deien que tornés al cap d'uns anys, però ha passat el temps i no ho ha pogut fer.”

Ja n'hi havia, de gent interessada a comprar-ho, però ell es volia esperar, ho considerava l'últim recurs. De fet, els mateixos antiquaris a qui ell comprava peces al Mercat de Brocanter de Celrà, li havien dit: “Quan vulguis, ens ho dius, que això es ven segur.” Però ell preferia que les seves creacions resultessin útils, que servissin per encoratjar els jo-

El diseg d'en Victorià era tenir un local on exposar les seves creacions i inspirar, així, alguns joves a endinsar-se en el món dels oficis

ves, més que no es convertissin tan sols en un element decoratiu.

Són peces molt singulars perquè són úniques i, a més, boniques: “Això ha de sortir de casa, s'ha veure”, li dic a la Carme. Ella em respon: “Està tot en caixes. I sap un greu! No ens agradava jugar a la loteria, però a vegades en compràvem: si un dia ens toqués”, deïem, “podríem comprar un edifici o un espai.”

No llençava res perquè pensava que tot material li podria servir en un futur, que alguna cosa se li acudiria per fer: “Va començar remenant coses que hi havia aquí a casa, els meus pares ho guardaven tot, i ell anava fent. Després van començar a fer el Mercat de Brocanter de Celrà, i també anava al de Corçà. A l'estiu, ens guardàvem les vacances per anar als mercats de França i sempre pescava alguna cosa o altra. S'hi gastava pocs diners, la inversió era mínima perquè tampoc era per fer-ne negoci, i ell ja en feia prou.”

Es va jubilar jove i els darrers anys de la seva vida va tenir molt de temps per entretenir-se amb allò que més li agradava. Va regalar a l'Ajuntament un sol de Celrà, símbol del municipi, que ara està

penjat a la sala de plens: “El va fer amb la fusta d'un braser, que va pintar en Narcís Carolà, i amb un timbre antic de la Renfe, i fils de coure i arracades.” L'alcalde, en David Planas, un dia va dir a l'home de la Carme que aquell sol quedaria molt bé a la Casa de la Vila, i en Victorià va respondre: “Em faries el més feliç del món.”

Ideava objectes ben curiosos. Simulava pous, per exemple, amb un braser, cúries i cordes; una font amb un perola de zinc i un motor que feia remoure l'aigua; penjadors amb aïllants de llum de porcellana, o amb poms de porta; o convertia unes tisores de podar en un llum de sobretaula.

En Victorià, nascut a Olot el 1952, va venir a viure a Celrà quan es va casar amb la Carme, amb qui es van conèixer durant un aplec de la sardana al poble i amb qui va tenir un fill, en Francesc. Uns dies abans de morir, va dir a la Carme: “Em sap greu, et deixo una feinada.” Potser entre tots hauríem de reivindicar el seu llegat: no només per ell, sinó pel valor, indiscutible, de les seves creacions. I sí: encara hi som a temps~

PAULA ROS Fotografia
Enric Casals Alcalà

Omplint de vida Sant Martí

Entre el bosc de les Gavarres, els camps i el poble de Sant Martí Vell, els matins entre setmana hi pots trobar *xiquets* i *xiquetes*. Passejant, observant, xerrant, flairant, descobrint lliurement..., amb les seves acompanyants, l'Eva Fossas i la Sònia Casademont, de la que ja tothom coneix com escoleta Pescasomnis

L'any 2007, ara fa vint anys, va començar el projecte L'Erol, a Juià, de la mà de l'Eva Fossas i juntament amb un col·lectiu de famílies que va donar resposta a les necessitats educatives i d'acompanyament dels seus fills i filles. Ben aviat es van traslladar a Sant Martí Vell, on el projecte va anar creixent i evolucionant.

Paral·lelament, l'any 2010, la Sònia Casademont va engegar a Bordils un projecte similar anomenat Girallunes. Durant una dècada, ambdues iniciatives van caminar de la mà, col·laborant i compartint experiències pedagògiques. Finalment, l'any 2020, amb la voluntat de sumar esforços, van decidir fusionar les seves trajectòries per crear una nova associació: Pescasomnis. Després de la pandèmia, doncs, van crear el

projecte associatiu amb el qual funcionen a dia d'avui, juntament amb quatre dones més. "Totes dues teníem molt clar que volíem tornar a Sant Martí Vell, per la riquesa natural i social que té el poble", assegura l'Eva. En anar formant-se contínuament, quan van iniciar el projecte de Pescasomnis (2020) van decidir encarar el projecte més obert a l'entorn. "El nostre espai és a l'exterior, al bosc, al carrer... A l'espai tancat que utilitzem, n'hi diem *refugi*", explica la Sònia, mentre que l'Eva afirma que "ser al centre del poble ens permet que els vincles socials siguin més rics".

Estan convençudes de quins són els seus valors i, lligats a aquests, hi ha el conjunt de projectes que desenvolupen des de l'associació. El principal és el de Xiquets, que funciona durant el curs

"Intentem combinar vida social i natura, però sempre a l'aire lliure", diuen l'Eva i la Sònia. Tenen un grup fix de 10 infants, d'entre 1 i 4 anys ↑

plica l'Eva, i segueix: “Aquest any hem incorporat una figura que ve a fer sensibilització musical dos cops al mes, a diferents llocs de l'entorn. La gent gran també s'hi afegeix a vegades.” Es mouen pels racons de Sant Martí Vell tots junts o en dos grups, segons les necessitats. Al llarg del curs són un grup fix de deu infants d'entre un i quatre anys, tot i que algunes vegades s'hi sumen infants esporàdics i això aporta riquesa al seu dia a dia.

I, com la natura, s'adapten a l'època de l'any i a la meteorologia. “Si fa més fred o calor, sortim abans o després a fora. Depenem del temps, però sempre sortim”, i totes dues tenen molt clar que “no hi ha mal temps, sinó roba inadequada”. Disposen del material per sortir, i si no és que hi ha un perill evident, surten. Com a tot arreu, passen coses, i és llavors quan reajusten el que tenen previst per anar a veure què passa al poble o què fan d'especial els seus veïns i veïnes. Des de mirar com van unes obres fins a una trobada de pintors o anar a veure una foguera que fa un veí al camp.

Més enllà de la relació amb la naturalesa que envolta el projecte, amb la mirada interpersonal que hi aporten, consideren que aconseguixen que els infants “visquin amb obertura social”, explica l'Eva. També ho veuen com oportunitats per tractar la seva autonomia, el respecte, la responsabilitat i les pors. “Podem treballar les pors en directe: animals, sorolls, coses que no els agraden... Ens ho trobem i intentem donar recursos per superar o afrontar aquestes pors.” Sempre tenint en compte l'edat dels infants, defensen que han de responsabilitzar-se de les seves pertinences i decisions, així com de les conseqüències que tenen els seus actes. Tot i això, destaquen que la societat està canviant, que “hi ha coses que els nens no han de triar, no estan preparats per escollir tant”, i que en l'espai que ofereixen a Xiquets Pescasomnis “hi ha d'haver normes molt clares, ja que es mouen en comunitat”, recalca la Sònia.

La relació que té el projecte Pescasomnis amb el seu entorn és innegable, des dels boscos fins a les persones que hi fan vida, els infants són part també d'aquest entorn i dels engranatges que el conformen. L'Eva i la Sònia tenen clar que “aquest poble és molt ric i no ens imaginem aquest projecte en un altre lloc. No el canviariem per res, ho té tot, ben junt. De seguida ets al bosc i al poble, caminant”. Aquesta confluència és una font d'oportunitats i riquesa per a tothom: poble, infants, entorn i veïns~

escolar, però també fan tallers relacionats amb la natura, formació i acompanyament a famílies i professionals, festes populars, dinamització d'activitats per la gent gran del poble i el Casal de Bosc Arrelem-nos (a Sant Martí Vell i Juià). També han establert sinergies amb veïnes del poble i rodalies com anar a la piscina de la Mariona, cuidar els animals o l'hort de gent del poble quan marxen de vacances, amb l'Animal a l'esquena, amb qui cada any comparteixen dies, espai i algunes propostes i sessions de caire artístic.

Teixint xarxa amb l'entorn: fer comunitat

“Tenim clar el que fem i per què ho fem”, diu l'Eva, després d'explicar que no consideren que tinguin referents clars, com tampoc volen casar-se amb cap etiqueta “perquè, com amb tot, hi ha coses que ens agraden i coses que no. Ens agafem a l'arrel de

moltes pedagogies, que és el respecte i a partir d'aquí fem el que volem”, explica la Sònia. Confessen que els molesta que se les titlli d’“allò alternatiu”, ja que la seva manera de fer s'apropa molt a com es feia abans, amb sentit comú, valors, pautes i límits clars. Evidentment, hi ha la part de fer vida i acompanyar a l'exterior, al bosc, que pot semblar diferent d'altres propostes més convencionals, però, pel que fa a la part social, la Sònia diu que el que procuren és “tornar a fer vida al carrer com es feia abans, potenciant vincles intergeneracionals que amb els anys s'han anat perdent”.

Aquesta part social és de gran valor per al projecte, ja que infants i gent gran s'enriqueixen mútuament, des de fer-se companyia, explicar-se historietes, esclovellar faves i pèsols, fer menjars d'abans com sopa de menta o truites de farina, fins a fer-se remeis naturals com xarop per la tos. “Són coses que passen al poble, a la vida real”, diu l'Eva, i la Sònia ho resumeix dient que el que procuren és

“crear nens de vida”. Relacionat amb el vincle amb el poble i la seva gent, l'any 2025 van començar el projecte Teixim Històries de Sant Martí Vell, que consisteix a reunir gent gran del poble i conversar sobre diferents temàtiques, i ara estan preparant una exposició de fotografies antigues. També amb la idea de crear comunitat, fan les festes a la tarda i conviden a tothom a anar-hi, alhora que intenten recuperar les celebracions originals.

El seu dia a dia al poble és com la vida mateixa en un indret com aquest, obert al que hi passa i a les seves riqueses. Al matí, les famílies van arribant, poden quedar-se l'estona que volen, compartir i aportar propostes si els ve de gust i el grup no tarda a sortir a fora. Agafen l'esmorzar, fan pícnic, i ocasionalment els xiquets i les xiquetes decideixen on van. “Intentem alternar vida social i natura. De tant en tant, hi afegim propostes, però sempre a l'aire lliure. Fang, pintura, tallers de cuina, activitats de fauna i flora de les Gavarres, remeis naturals...” ex-

ROSA GIL VILÀ Fotografia
Jesús Potrony Serret

Marcel Pujol, memòria i territori

Des de Felines, Marcel Pujol treballa en la recerca i la divulgació històrica. Les fonts documentals, l'arqueologia i els estudis del territori són les seves eines. En aquesta conversa repassem una trajectòria marcada per dues grans passions: el mar i la història

No coneixia en Marcel, però sí que m'havien parlat d'un historiador que vivia a Felines: "L'hauries de conèixer", em deien. Un article publicat al número 1 de la revista local *Grana*, editada per l'Ajuntament de Viladasens, va despertar-me l'interès. El currículum a Google, altres articles a la *Grana*, els treballs d'investigació publicats a *Arquitectura medieval a la llera del Ter*, editat per La Miniua, i una trobada amb la seva companya Montse, a casa, em descobriren una persona polièdrica, tenaç, un historiador i investigador perseverant amb una gran capacitat de reflexió i anàlisi.

És difícil contextualitzar una vida professional amb tants aspectes vitals i amb dues grans passions: el mar i la història. Marcel Pujol i Hamelink és doctor en Història, postgrau en Arqueologia Medieval, màster en Gestió del Patrimoni Històric i Arqueològic, investigador..., caldrien molt més de 7.000 caràcters per des-

granar tota la seva trajectòria. "Jo no em dedico només a la història marítima de l'època medieval, també faig recerca d'època moderna i d'història local. Treballo amb diferents fonts: l'arqueològica, la iconogràfica, l'escrita, ja sigui d'arxius o literària; és una recerca molt transversal. El ventall de recerca és immens i sempre hi ha idees, pots començar un treball i deixar-lo, reprendre'l més endavant...", explica.

Des de l'any 1994, en Marcel és professor d'Arqueologia a l'Escola Superior de Conservació i Restauració de Béns Culturals de Catalunya, un centre públic d'estudis superiors en què en Marcel, a més de fer-hi classes, és el cap d'estudis. "Compagino fer de professor a l'Escola amb màsters i cursos d'estiu en diferents universitats; amb l'arqueologia, ja sigui en jaciments terrestres o subaquàtics i de diferent tipologia: neolítics, medievals...; amb la investigació i amb les publicacions", comenta.

L'antiga nevera de fusta, que encara
avui presideix la barra

Els arxius familiars que es custodien en masos de Viladasens són, per a Marcel Pujol, una font excepcional per a la recerca històrica

Ha viscut a Irlanda, Roses, Waseca (Minnesota, EUA), París, Barcelona, Sabadell, Cervià de Ter..., i ha excavat en diferents punts de Catalunya, Menorca, França i Holanda. Viu, des de fa 16 anys, a Fellines, el veïnat de Viladasens, que, de moment, és el seu ancoratge. “Era un lloc tranquil. Quan m’hi vaig instal·lar, era com viure al passat. Pocs habitants, no arribaven a deu persones. Els carrers sense asfaltar, el bus de l’escola no hi podia arribar, havíem de portar els nens a Can Sans. Un lloc sense enllumenat públic i on els gossos corrien lliures”, recorda. Avui, Fellines segueix essent un lloc bonic i tranquil, ara amb serveis i més habitants. “Des de la covid ha canviat la tendència, ara en sis de les cases hi viu gent tot l’any, som uns vint, dues són família amb nens, i després hi ha cases de segona residència.”

Si Roses és aprenentatge, Fellines és àncora. En Marcel té una profunda connexió amb el mar. Viu el mar i només cal resseguir-ne les arrels, la història familiar, per comprendre-ho.

El pare i la mare d’en Marcel es van conèixer a Irlanda, on el pare, Sebastià, de Roses, exercia de metge, i la mare, Tinka, de Rotterdam, havia anat a fer d’*au-pair* per aprendre l’idioma i conèixer una nova cultura. En Marcel neix a Irlanda, on viu fins als sis mesos; després la família s’estableix a Roses, d’on procedeix la branca paterna. Viuen també uns anys als Estats Units. Tornen a Roses. “Els Pujol eren del Ripollès. Al segle XVIII es van instal·lar a Roses, on es van fer pescadors primer i, després, mariners a la marina mercant. Al segle XIX, el meu rebesavi era propietari d’una barca mitjana que feia ruta pel Mediterrani: Marsella, l’Alguer, Barcelona, València...”, explica en Marcel. L’avi, a més d’exercir de metge, era armador i tenia barques de pesca d’arrossegament. La família materna també té vincles amb la navegació: “Eren de Rotterdam, l’avi matern era capità d’un vaixell fluvial, tenia una gavarra, on vivia, i feia la ruta del Rin.” La connexió amb el mar es perpetua generació rere generació. La infància i l’adolescència d’en Marcel transcorren a Roses. El pare, que seguia exercint de metge, tenia una barca per anar a pescar, sortia amb en Marcel i els seus germans a pescar calamar, calar gambines... És en aquestes sortides en què es desperta l’interès d’en Marcel per tot allò que té a veure amb el món de la pesca. Viu el mar.

A Roses, un lloc que llavors era el referent, afloren vocacions: la història i l’arqueologia. A la dècada dels setanta del segle passat es van intensificar les campanyes d’excavació a la ciutadella de Roses. “Quan tenia 14 anys, veient els treballs que es feien a la ciutadella, vaig voler prendre part en les tasques d’excavació arqueològica. Hi anava cada estiu”, diu. Encara ha d’esperar uns anys per poder connectar les dues vocacions: “Als 18 anys vaig treure’m primer el títol d’immersió i, seguidament, el títol de patró d’embarcacions: volia fer arqueologia subaquàtica.”

Compagina els estudis universitaris d’Història amb la feina als estius en excavacions subaquàtiques a cala Culip i a França. Ja no hi ha aturador.

El mar és el fil conductor, i els arxius, un altre lloc vital. Als 18 anys, en un programa de la Festa

Major de Roses, publica un article sobre la història local de la vila. És el primer text d’un investigador que s’especialitza en arqueologia naval i història de la pesca. “He investigat i publicat estudis de vaixells enfonsats en diferents llocs: cap de Creus, delta del Llobregat, Barcelona, Roses, Menorca, Tarragona...; sobre història de tecnologia naval i història social: les tripulacions, els mestres d’aixa, el món del mar...”, diu.

Treballa meticulosament: “En totes les investigacions he d’anar a la font original, s’ha de vigilar molt, anar a l’arxiu i ser molt curós. Si en la recerca trobes una còpia d’un document del segle XIV feta al segle XVIII, has d’anar al document originari, al del segle XIV; només així pots evitar l’error. I amb la història oral cal recordar que és la primera font la que té més credibilitat i contrastar sempre.”

La bibliografia és extensa, amb més de dues-centes publicacions, i avui continua explorant, ja sigui excavant jaciments o arxius. No diu que no a res, imparteix conferències, presenta llibres i continua estudiant, buscant, explicant. “Tinc feines d’investigació que són encàrrecs concrets i altres són investigacions que faig voluntàriament”, comenta.

L’interès per la història més local, aquella de més proximitat, del territori on ara viu, va començar fa anys amb la creació del projecte per excavar el castell de Cervià de Ter. Ell formava part de l’equip redactor: “Vaig treballar molt en la recerca del castell, i en van sortir coses de Fellines. Crec que feia poc que m’hi havia instal·lat i vaig pensar que potser un dia ho faria servir. Parlant amb la gent gran, t’adones que hi ha molt per explicar”, recorda.

A Viladasens hi ha antics masos importants: Can Feixat, Can Sans, Mas Bellver, Ca l’Adroher, entre d’altres. Alguns tenen un destacat fons patrimonial i en Marcel els dona un gran valor: “Hi ha masos que guarden arxius documentals que aporten molta informació absolutament desconeguda, arxius que no ha vist ningú.”

Arribats aquí, tanquem un cercle, tornem a l’inici de la conversa. En Marcel Pujol, involuntàriament, sense ésser nomenat formalment cronista oficial de Viladasens, s’hi ha convertit. “Em van demanar si podia fer un article per a la revista local. Calia escriure sobre algun tema que tingués interès per a la gent del poble i vaig dir que sí. Són articles divulgatius que més endavant poden donar peu a fer un article científic, mai se sap”~

ÀFRIKA RODRÍGUEZ BARAFFE Fotografia
Enric Casals

Quim Vilar, un esguard poètic del món

L'any de la fred, el 1956, la família d'en Quim Vilar va haver d'abandonar el seu mas de Madremanya; van creuar el Ter i es van establir a Sant Julià de Ramis. Tenia un any, quan va marxar del poble natal, però ara hi ha tornat: treballa l'antiga finca, cultiva arbres fruiters, fa mel amb el seu fill. Escriu sobre aquest món: ha publicat *L'instant als ulls*, un poemari que ens demostra com la mirada atenta cap a la vida i el paisatge més proper esdevé, sempre, universal

En Quim Vilar va néixer a Madremanya el 1955, en el si d'una família de pagès que formaven una comunitat de vuit persones i prosperaven tots plegats. Un any després, però, una fred polar va arrasar el territori: va matar les bèsties, va podrir la carn i va congelar tota esperança de poder cultivar. Davant aquesta ruïna, van haver de buscar un nou mas on tornar a començar. Van baixar a Celrà, van travessar el Congost amb el barquer Miquel del Racó i es van

establir a Sant Julià de Ramis. En Quim guarda el record d'una infància plena i alegre en aquest nou mas resguardat de la tramuntana i al costat del riu Ter, jugant al bosc i els camps que l'envoltaven. Gràcies a aquest entorn i al llegat familiar, va començar a cultivar una estreta relació amb la natura que l'ha acompanyat al llarg de tota la vida i que l'ha fet aflo- rar com la protagonista destacada de la seva poesia, tal com podem veure als versos de "L'orquídia":

*És la poesia com aquella orquídia
que viu arrelada al mig de dos recs.
Fins i tot florida, al maig és discreta;
a l'estiu ni es veu; la resta dels mesos
s'asseca i s'espera: cap al clot despenja
la grana i l'arrel. I quan revé l'aigua
i baixa embogida i salta i s'escorre
al mig dels dos recs, contempla l'orquídia
com s'hi atura l'aigua i volta i fa cercles,
l'esquitxa, la mulla, li besa l'arrel.
Florida i discreta, és la poesia
com aquella orquídia:
que sap que és per a ella
que s'han fet els recs.*

L'instant als ulls (Cafè Central i Llibres del Se-
gle, 2024) és la seva primera publicació, si bé no
es tracta de l'obra d'un novell. En Vilar, que va ar-
ribar aviat a la poesia gràcies a l'impuls de la seva
professora Concepció Prat, ha dedicat tota una
vida a la literatura. D'ofici: professor de Llengua
i Literatura Catalanes, i de naturalesa: poeta. Des
d'aquella primera travessa iniciàtica, aquest autor
inquiet de mena no ha parat mai de caminar –diu
que així es fa el món: “per això voldria moure’m,
/ moure’m sempre, jo: com el riu, com el vent /
i com les canyes...” Ha anat traçant camins que
l’han connectat a persones amb qui comparteix
la seva obra, bé sigui mostrant –regalant– els seus
poemes o bé desenvolupant plegats projectes
creatius –sovint difícils de rastrejar perquè mai
ha tingut interès a publicar i vendre. És així que
aquest llibre va néixer després de molta insistèn-
cia per part d'amics i coneguts, i es tracta d'una
selecció de seixanta poemes ordenats cronolò-
gicament que resumeixen els seus últims quinze
anys d'escriptura.

Aquesta antologia reuneix poemes de gran
varietat formal, sempre sostinguts per un ritme
molt afinat. Una veu poètica, que tot i la riquesa
lèxica no llueix críptica, ens mostra amb proximi-
tat les imatges del nostre paisatge fet de boscos,
camps, animals, plantes i flors. Amb els elements
de la natura com a punt de partida, reflexiona so-
bre una diversitat de temes com el pas del temps,
l'amor, el sentit de l'existència..., però sobretot
profunditza en la seva relació amb la natura, amb
la qual parla, s'hi veu reflectit i s'hi endinsa fins a
confondre's. Un bon exemple de tot plegat el tro-
bem en els versos del poema “Olor”:

*Ara que el bosc fa olor de farigola
i apunta el calabruix vora el camins
i el blat és blau i sembla que tremola
i l'àliga trampela enmig dels pins,*

*tot és present que dura i que s'escola
molt lentament –bulb que batega endins–
i troba un ritme que ni és lent ni vola,
ni llarg ni curt, com l'aire dels matins.*

*Que fem arrels i vincles per ser lliures
i aprenem a viure a poc a poc
com qui bufa el caliu o atia el foc*

*sabent trobar sentit en plors i riures.
T'ho explico sense presses i en color,
que té una aroma el temps i fins fa olor.*

La poesia que en resulta no té ferida, trauma ni
malenconia. Hi podem veure una veu poètica que
sorgeix d'una mirada serena i molt permeable a
la bellesa de la vida, perquè “amb el fil d'or dels
versos em recuso / ferides i esquerdes”. Si natura
i persona s'equiparen, poesia i vida també: “Des
de la finestra / del poema, ara, / contemplo dos
camps: el de la memòria, / el de la il·lusió.” La cre-
ació poètica s'imposa com a segon eix vertebrador
de l'obra de Quim Vilar, que mostra en molts
dels seus poemes com és el seu mètode de coneixen-
ça –de l'entorn, del viscut i d'un mateix. Hi ha
un compromís amb la paraula que al llibre també
queda reflectit en forma d'epígrafs: citacions que
acompanyen els poemes i que a vegades són les
idees que han inspirat els versos, i altres són re-
ferències que li serveixen per contextualitzar-los.

L'instant als ulls no comprèn tota l'obra de
Quim Vilar; tanmateix, el seu títol aconsegueix
encapsular la seva manera d'entendre i viure la
vida. L'autor s'explica la realitat com una succe-
sió de moments únics i irrepetibles que se'ns pre-
senten fugaçment i sovint de manera caòtica: in-
stants que ens poden passar desapercibuts si no
sabem copsar-los i reconèixer-ne la singularitat.
Vilar, que viu observant i aprenent cada dia, ha
entrenat una mirada sàvia capaç de percebre no
només aquests instants, sinó també la poesia que
contenen. Perquè la poesia –diu– no s'inventa,
sinó que ja hi és i només cal aprendre a veure-la.
L'ull s'imposa, així, al sentiment: ell crea a partir
de l'observació, no pas de la intensitat emocional,

tot i que no li manca sensibilitat. Aquest “instant
als ulls” queda finalment fixat gràcies al poema,
que li dona forma, l'eleva i el dota de sentit. És per
això que la seva poesia, tot i ser molt descriptiva,
transcendeix l'anècdota, perquè no tracta de co-
piar la vida, sinó de reassignificar-la tot desvetllant
la poesia que roman sota la seva pell.

En definitiva, la poesia no és per a en Vilar no-
més una pràctica, sinó que esdevé tota una forma
de pensament que bé ha valgut que Jad Hatem,
professor de Filosofia a la Universitat Sant Joseph
de Beirut –i amic de l'autor, d'aquells que fa tot
obrint camí–, li dediqués un assaig. A *El camí del
bosc de la poesia segons Quim Vilar* (Llibres del
Segle, 2024), s'hi comenten de manera profunda i
densa una tria de deu poemes del llibre. Estudi a
banda, si voleu seguir-li la pista, podeu trobar-lo a

la revista *El Celrà* de Quart i a *Parlem de Sarrià*, en
què publica assíduament a les seccions “Contes
engrunats” i “Mosaic literari”, respectivament.

Pel que fa a la seva relació amb la llera del Ter, no
l'ha deixat mai de banda. Cal destacar que va for-
mar part del primer equip de professors que va in-
augurar el projecte de l'Institut de Celrà, on també
va assumir les funcions de coordinador pedagògic. I
en nom d'aquest càrrec va publicar diverses vegades
en els primers números d'aquesta revista que ens
acull. Recentment, ha recuperat la finca familiar de
Madremanya, que havia quedat abandonada per la
vergonya del fracàs. Tornant i donant una nova vida
als orígens, ara la cuida amb el seu fill, que s'ha fet
apicultor. Les abelles i la mel –diu ell– són el seu úl-
tim descobriment, la seva nova il·lusió. Un nou im-
puls vital, com sempre, lligat a la natura ~

Una veu poètica, que tot i la riquesa lèxica
no llueix críptica, ens mostra amb proximitat
les imatges del nostre paisatge fet de boscos,
camps, animals, plantes i flors

PITU PUJOL

Fotografia
Aniol Simon Surià

Josep Matas, un entusiasta de les Gavarres

Josep Matas i Balaguer és un dels principals activistes, estudiosos i erudits de les Gavarres. De formació és jurista, però sobretot és reconegut, en l'àmbit històric i divulgatiu, per la seva tasca d'arxiver i per haver estat director de l'Arxiu Històric de Girona entre 1988 i 2003

Des d'aquest doble vessant —jurista i arxiver—, ha sabut observar el territori amb una sensibilitat poc habitual: la de qui coneix bé els documents i alhora el paisatge que els ha generat.

També és molt remarcable —i dona encara més sentit a aquesta trobada— la tasca ingent que va dur a terme, conjuntament amb Andreu Bover, per inventariar uns 2.000 elements del patrimoni etnològic repartits per tot el massís. El projecte rebia el nom de *Gavarres: memòria i futur* i tenia com a objectiu identificar, estudiar i catalogar els

elements del patrimoni cultural tradicional de les Gavarres abans que desapareguessin. El propòsit era clar: preservar les petges humanes que havien perdurat al territori abans que s'esvaïssin en l'oblit d'un món que s'anava extingint.

Aquest patrimoni inclou sobretot elements vinculats a la vida rural i al paisatge històric del massís, com masos i edificacions rurals, pous de glaç, fonts, mines i estructures relacionades amb l'aigua, camins antics i ponts, forns de calç o de rajoles, construccions de pedra seca i elements

agrícoles i forestals vinculats a l'explotació tradicional del territori. En definitiva, un tresor que molta gent encara desconeixia i que fins aleshores no s'havia posat en valor.

Pont oblidat a les Rabioses

La seva feina minuciosa, tant de camp com d'arxiu, li ha permès recuperar històries i vivències d'aquestes muntanyes. Ell mateix m'explica que, quan treballava a Barcelona, aprofitava els mig-

dies —ja que no dinava— per anar a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, a Ciutat Vella, a cercar documentació que fes referència als pobles situats a la falda d'aquest extens pulmó verd, a cavall del Baix Empordà i el Gironès.

Una anècdota significativa és que, quan buscava el lligall que parlava dels plets del pont de les Dobles —situat dins el terme de Cruïlles, al veïnat de Rabioses—, quan gairebé havia perdut tota esperança de trobar-ne cap referència, va redescobrir el contenciós entre "Pedro Molines, de Rabio-

Josep Matas i Balaguer, al seu estudi, des d'on documenta el nostre territori i d'on surt cada dia per recórrer-lo i observar-lo

A través dels 50 capítols del llibre 'Històries de les Gavarres. El vessant nord', Matas documenta la vida difícil dels habitants del massís

ses (Cruïlles), contra Pedro Mercader, de Pastells, y otros”.¹ Aquesta troballa el va portar a reprendre i estudiar el notable conjunt de contenciosos relacionats amb aquest pont, gairebé oblidat i que finalment va localitzar de manera accidental.

Recorda molt bé el lligall, d’una mida considerable —m’explica que era més gran que la taula que tenim al davant!—, en el qual hi havia una gran quantitat de documents sobre els conflictes vinculats a aquest pont situat sobre el rec sec d’un antic molí. Tal com indica el seu nom, les disputes van costar moltes dobles (diners).

L'autor explica aquesta història en el llibre *La història del pont de les Dobles*² i l'article “Un pont petit i famós” del recull *Històries de les Gavarres. El vessant nord*.³ La tradició oral encara recordava

que el plet havia costat tantes dobles que, posades l’una al costat de l’altra, haurien pogut resseguir les baranes de pedra del pont!

Aquesta troballa, que pot semblar menor a ulls dels grans historiadors, és per a nosaltres —els habitants actuals de les Gavarres— una nova llum per interpretar i comprendre la vida dels nostres avantpassats: una existència íntimament lligada al bosc i al seu aprofitament.

Una vida dura

A través de les cinquanta narracions del recull *Històries de les Gavarres*, Josep Matas mostra com de difícil i complexa havia estat la vida d’aquestes persones. En aquest llibre, presentat recentment, hi trobem històries curosament comentades sobre el pas humà per aquestes muntanyes de línies elefantiaques —com deia Pla—, que semblen disposades a escala humana.

L'autor s’ha anat amarant dels conflictes veïnals, de les històries dels masos i de la gent que va viure

aquesta relació profunda amb el bosc. Cal imaginar que molts habitants de les Gavarres portaven una vida precària, dura i sovint imprevisible.

En el pròleg del llibre, explica com Josep Balaguer, el seu avi, va arribar a treballar als boscos de les Gavarres amb els seus germans, sense res més que la roba que duïen posada. Dormien sobre la fullaraca i sobrevivien amb el que deixaven altres bosquetans. Amb el temps, van aprendre a fer escorça, rabasses, llenya i carbó i van poder tirar endavant amb penes i treballs.

Un territori marcat per la violència

Tal com ens explica en el capítol titulat “Temps de guerra, temps de requises”, hi va haver un període en què un conflicte succeïa l’altre, i els veïns i les veïnes havien de mantenir les tropes que s’estaven al territori, fossin de l’enemic o pròpies, a més d’haver-ne de suportar abusos, robatoris i crims.

Imagineu-vos, doncs, com n’havia de ser, de dura, la vida als segles XVII o XVIII, ja que, a més d’haver de sobreviure a les males collites, sequeres o glaçades, també havien de sustentar la presència d’exèrcits amb els escassos recursos de què disposaven.

En aquest context de tensions constants, la violència estava profundament arrelada a la societat, i els batlles i la gent d’ordre se les veien magres per fer complir les lleis.

Al segle XVII sembla que tothom portava un pedrenyal, una arma curta i robusta que agradava molt als malfactors, tal com ho mostra l’apartat titulat “Tothom armat!”, en què es descriu com les

autoritats locals intentaven posar ordre davant la presència constant de gent perduda i de mala vida que guaitava camins i marges i que convertia els desplaçaments quotidians en un risc permanent per als habitants del territori.

La defensa del massís

Una de les peculiaritats més destacables del recull és que Josep Matas ha intentat preservar els noms de totes les persones que intervenen en cadascuna de les històries. Recordar-los és essencial, perquè van ser persones reals que van tenir com a escenari vital l’entorn de les Gavarres.

Aquesta atenció pels noms i les històries individuals forma part d’una mateixa manera d’entendre el territori: preservar-lo vol dir també preservar la memòria de la gent que l’ha habitat.

Per això, una de les lluites que ha impulsat ha estat la salvaguarda històrica, patrimonial i natural del massís a través de l’associació Amics Defensors de les Gavarres, que s’oposa a urbanitzacions il·legals o plantacions d’eucaliptus nocives per a l’ecosistema.

Amb la creació del Consorci de les Gavarres l’any 1998, es va establir un organisme per coordinar la gestió del territori. Tanmateix, la feina encara no s’ha acabat. Les Gavarres continuen sent un espai fràgil que necessita mirada llarga i compromís col·lectiu.

Potser per això figures com Josep Matas són tan valuoses: perquè, a través dels documents i de les històries petites, ens recorden que el paisatge que avui contemplem és també una herència. Preservar-lo és, en el fons, una manera de continuar-nos explicant ~

1 Arxiu de la Corona d’Aragó, fons Reial Audiència número 8324.

2 Matas i Balaguer, Josep. *La història del pont de les Dobles*. Ajuntament de Cruïlles, Monells i Sant Sadurní de l’Heura i Amics del Patrimoni, 1998.

3 Matas i Balaguer, Josep. *Històries de les Gavarres. El vessant nord*. Editorial Gavarres, 2025.

La font Picant de Madremanya i el balneari que no va ser

Dins del llibre *Històries de les Gavarres. El vessant nord* (Editorial Gavarres, 2025) de Josep Matas.

L'any 1896 al masover del mas Vidal del veïnat del Rissec de Madremanya se li va girar encara més feina. El mas Vidal era un mas bo, gran, ben regat, amb vinya i olivar, molt de bosc, una bona sureda, ramat, fruiters, ruscos i un molí fariner propi. A partir d'ara, com si tot això no fos prou, al masover li tocava portar aigua de la font Picant a la Bisbal. La mestressa del mas, Martina Llach, i en Pere Ganigué de la Bisbal s'havien posat d'acord per vendre aigua embotellada. Al masover li tocava anar a la font, a poc més d'un quilòmetre de la casa, omplir les ampolles, tapar-les i portar-les a la Bisbal. En Ganigué posava les ampolles, els taps i la màquina de tapar, un litre a cada ampolla i el tap ben entrat perquè el gas no el fes saltar. Al masover no li venia bé, ja s'entén. Després de discutir-ho va aconseguir que li paguessin 6 pessetes per cada 100 ampolles traginades, amb obligació de tornar cap a la font les ampolles buides.

Martina Llach, la propietària, era vídua d'en Francesc Vidal. Juntament amb el seu fill Salvador administrava un patrimoni important. Eren una família benestant, com ho prova que a les honres fúnebres pel seu marit hi havien participat 12 sacerdots, cosa mai vista fins llavors a l'església de Madremanya.

L'acord entre la propietat del mas Vidal i en Ganigué era inicialment per dos anys. No es va prorrogar perquè a partir d'aquesta primera experiència la família Vidal va voler comercialitzar l'aigua més a l'engròs. L'aigua de la font ja era aleshores molt apreciada per les seves qualitats medicinals. Una anàlisi encarregada a la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona la considerava «indicada en todos aquellos casos en que convenga emplear la medicación eupéptica, la reconstituyente y la diurética». El mateix dirien altres anàlisis de metges i farmacèutics. Valorada per la gent del país i recomanada pels científics, la família Vidal va buscar un soci per vendre tanta aigua com donés la font.

El negoci s'amplia amb un soci important

El desembre de 1899 Salvador Vidal signà amb l'empresa Hossas Hermanos y Cia. un contracte d'explotació de la font per 10 anys. Per afavorir l'èxit de la nova iniciativa els Vidal van tancar l'accés públic a la font i a sobre mateix van aixecar-hi una casa. Al mateix temps van millorar el camí, van construir un pont de 5 metres de llum i tres d'amplada sobre el Rissec, un pont magnífic restaurat el 2014, i un gran magatzem i centre de distribució. Arran de la carretera de Monells a Bordils a l'altura de Madremanya existeix encara aquest antic magatzem, una casa de planta quadrada reconvertida en habitatge.

La inversió feta per la família Vidal era important. Per servir-se de la font i de les instal·lacions la societat Hossas Hermanos y Cia. havia de pagar anualment 250 pessetes de lloguer els primers cinc anys i 1.000 pessetes els següents. Es tractava d'una iniciativa comercial notable. Els informes sobre la qualitat de les aigües de la font Picant es van presentar a l'exposició internacional de París de 1900, on va aconseguir una menció segons es feia constar en les etiquetes que s'adherien a les ampolles. L'agost d'aquell mateix any es va registrar la marca 'Madremaña' per a aigües naturals, bicarbonatades i ferruginoses. Les ampolles del 'Manantial de Nuestra Señora de los Ángeles - Madremaña' es van començar a vendre sobretot a la Bisbal, Girona i Barcelona. A les etiquetes es remarcava la seva bondat per a la salut informant que l'aigua es podia prendre «solo o mezclada con vino, cerveza o leche. Dosis: de uno a tres vasos diarios, descansando a temporadas, salvo prescripción facultativa. De venta en las principales farmacias, droguerías y depósitos de aguas minerales.»

El projecte de balneari

La idea dels promotors anava més enllà de la venda de l'aigua. El 1901 la família Vidal va presentar un projecte de construcció d'un establiment balneari demanant que s'aprové i es declarés d'utilitat pública. La sol·licitud es denegà perquè només es preveien quatre habitacions. Ho van seguir intentant els anys següents. El 1904 l'aigua es va de-

clarar d'utilitat pública però no es va autoritzar el desitjat balneari, que segons el projecte presentat s'hauria dit 'Balneario de Nuestra Señora de los Ángeles'. El 1906 l'intent va tornar a fracassar, ara perquè la font només donava 6 metres cúbics d'aigua al dia, insuficient per oferir serveis «de hidroterapia y otros propios de balneario».

Tot i la inversió i l'aval dels informes farmacèutics i dels premis, la comercialització de l'aigua de la font Picant de Madremanya no va ser un bon negoci. No era pas una qüestió del cabal, perquè es varen arribar a embotellar prop de 10.000 litres en un any. El problema venia sobretot del fet que poques hores després de l'embotellament al fons del recipient s'acumulava un residu molt visible, un defecte contra el qual no podia lluitar ni el vidre fosc que s'utilitzava en les ampolles, ni la nota que s'incorporava a les etiquetes: «El residuo que quedará al fondo de la botella, es el natural precipitado de la sustancia del Hierro. Consérvense las botellas tendidas en lugar fresco y oscuro». El «residuo» podia ser tan natural com es volgués però no agradava.

Problemes amb el soci

Els números no sortien i les relacions entre la propietat i l'empresa explotadora es van anar deteriorant. Els llogaters no pagaven i al final ni contestaven quan se'ls hi reclamava per escrit que es posessin al dia. L'agost de 1907 els propietaris instaren el desnonament. El dia 26 el jutge es desplaçà fins a la font i, després de fer-ne fora un empleat, en la «caseta levantada para la recogida y embotellamiento de las aguas y para espende las aguas junto con anises» embargà un cavall blanc, un carro, una màquina de posar taps i uns mobles. Hi havia també caixes amb ampolles «empaquetadas», anissos, rosquilles, xocolata i quatre taules rectangulars de marbre amb peus de ferro que servien per atendre els visitants de l'establiment. De resultes de l'actuació judicial en Josep Hossas, el soci principal de l'empresa embargada, va escriure una carta a Martina Llach. Pel negoci de l'aigua, li deia, «he perdido capital, vida y salud.»

Després d'aquell desnonament els Hossas encara van seguir en el negoci

constituïnt una nova societat. S'iniciava una nova etapa en què els números van seguir essent vermells. El 1913 en Josep Hossas va escriure a Salvador Vidal que «hace 20 años que estoy metido en esta dichosa agua», equivocant-se per cert, també aquí, amb els números. Segons ell, com que la font no generava benefici calia fer una altra cosa: construir xalets d'estiueig. En Hossas assegurava a en Vidal que aquesta nova iniciativa havia de tenir èxit per força, gràcies a la bellesa i la frescor de la petita vall on hi ha la font. Sortosament la idea no anà més enllà del text d'aquesta carta.

Aigua de Madremanya encara un temps més

Amb més o menys dificultats la comercialització de l'aigua de la font Picant de Madremanya va seguir força anys més, de vegades explotant el negoci directament la família Vidal i altres amb empreses associades. Els anys 30 del segle passat l'etiqueta deia 'Agua mineral natural Madremaña' o 'Aigua de Madremanya', amb un gravat que representava el santuari dels Àngels, un reclam publicitari segurament eficaç però qüestionable considerant que l'ermita està almenys a sis quilòmetres de distància i 250 metres més enlaire.

Del projecte de fer un balneari no se'n parlà més. Fins l'any 1970 la família Vidal va seguir renovant el registre de la marca, per evitar-ne la caducitat, però el negoci s'havia acabat feia temps. Els anys setanta, amb grans marques d'aigües minerals dominant el mercat, era ja impossible guanyar diners amb l'aigua de la font. Les Gavarres i el món havien canviat molt les últimes dècades, des de quan l'enfeinat masover del mas Vidal omplia sarrions d'ampolles, carregava l'animal i portava l'aigua picant a peu per mals camins fins la Bisbal ~

78
Històries de l'antiga
farmàcia de Flaçà

82
El "castell" de
Sant Miquel (II)

86
Els barquers
del Ter

COSES D'ABANTES

MIQUEL TERRADEZ VALMAÑA Fotografia
Aniol Simon Surià

Històries de l'antiga farmàcia de Flaçà

De ben jove, la Juanita Bosch ja despatxava rere la farmàcia del poble. Hi venia gent de tota la contrada perquè no a tot arreu, n'hi havia una. Recorda com es feien els preparats en pols perquè fossin de bon conservar i com els pagesos que venien a buscar-ne per les vaques i cavalls. També té ben present Gala, establerta al castell de Púbol, freqüentava el negoci: “Una dona fascinant. Tranquil·la i extravagant a parts iguals”

Les farmàcies sempre han tingut un paper rellevant als nostres pobles. A la segona meitat del segle XX, el seu paper es fa més rellevant, ja que creix la demanda de medicaments i el farmacèutic esdevé una peça més del sistema sanitari. Parlem amb la Juanita Bosch que, de ben jove, ja despatxava rere el taulell de la farmàcia de Flaçà.

En aquest context, avui coneixerem una part de la història de la farmàcia de Flaçà en aquesta època. Ho fem amb la Juanita Bosch, amb família a Bonmatí, que quan va acabar els estudis a l'escola de la Colònia va començar a treballar-hi. En aquell moment, els propietaris eren uns senyors de Figueres, en Pere Sarquella i la Núria Geli. A l'inici estava sola a la farmàcia i l'horari era de les 9 a les 12.30 i de les 16 a les 20 hores. Es trobava a l'actual dispensari i, a més de la venda de medicaments, també s'hi feien els preparats. Venien clients de Sant Joan de Mollet, la Pera, Foixà, Sant Jordi Desvalls i fins de Corçà, localitat en la qual no hi havia farmàcia.

La bona comunicació propiciada pel ferrocarril, amb el tren petit inclòs, la carretera i el seu lloc estratègic feien que la clientela fos diversa i que, com a lloc de pas, vingués gent de lluny. Així, recorda un matrimoni de Barcelona que va venir de manera urgent a buscar un medicament. En no estar disponible, van haver de tancar i anar cap a Girona a tota velocitat. També recorda un preparat que necessitava un senyor de Farreres. Tot sempre sota la supervisió del metge, que preparava una llibreta amb tots els passos que calia seguir.

Els animals també hi tenien el seu espai: un dels preparats el venia a buscar un senyor de Sant Llorenç de les Arenes i era per a les seves vaques. També en demanaven per als cavalls i a vegades eren encàrrecs impossibles que no es podien complir. Com en qualsevol lloc de cara al públic, hi passava una mica de tot.

Tot això en un temps en què no existien les neveres i els preparats s'havien de fer en pols per poder-los conservar correctament. Un cop un usuari va demanar si li podien guardar en un pou, cada cop que en necessitava venia. Com que treballava de pagès i portava diversos camps lluny de casa, va trobar un sistema que li anava d'allò més bé.

Entre els records, li'n ve un de molt llunyà. Un veí havia treballat a Salamanca i li havien receptat un preparat que li havia anat molt bé. Calia fabricar-ne un com més semblant millor. Sense

Internet ni les comunicacions d'avui en dia, tot era més complex. Afortunadament, des de Bordils va arribar l'ajuda i un voluntari ho va intentar i va ser tot un èxit. Entre el doctor i el que ell recordava, al final se'n van sortir. Com ens podem imaginar, hi havia coses diferents, podies vigilar un nen acabat de néixer i cuidar-lo a la botiga i era del tot normal. Fins i tot a la gent li feia gràcia i no passava res. El caràcter de la Juanita també hi ajudava: es confessa una entusiasta de la feina i em reafirma que li encantava. Si t'agrada parlar amb tothom i coneixes molta gent, ajuda.

DE CLIENTS, GALA I DALÍ

I entre tota la clientela, sempre hi ha algú il·lustre. I aquí arribem al surrealisme, a Salvador Dalí i la seva dona, Gala. Nascuda com Jelena Ivanovna, va ser la parella, musa, mànager i figura central de l'artista empordanès. Sense ella, la trajectòria artística del pintor seria difícil d'imaginar: va ser qui li va donar estabilitat, projecció i un model femení que ell va convertir en icona. Doncs aquesta dona passava, com tots sabeu, llargues temporades al castell de Púbol, que el matrimoni va adquirir el 1969 i fins a la seva mort, el 1982. I, ves per on, era clienta de la nostra farmàcia.

La Juanita la recorda amb una vestimenta molt moderna i trencadora, amb els cabells arrissats, molt sovint amb vestit llarg. Deien pel poble que la podies trobar als marges de Pedrinyà buscant espàrrecs. Quan venia a la farmàcia, no demanava gaire res, educada i distant alhora, era realment fascinant. Era molt tranquil·la i extravagant a parts iguals. Per la Festa Major de Flaçà, molts cops se la podia veure a la plaça ballant sardanes. Venia amb el seu majestuós cotxe, que avui podem visitar al seu castell.

El pare de la propietària explicava coses de Dalí, tenia fotos d'ell i, pel que sembla, havien estudiat un temps junts. Vivia al costat de la farmàcia i parlava la llengua internacional de moda: l'esperanto. I vet aquí que sembla que a la nostra llera del Ter hi havia estudiants que aprenien l'idioma que el 1887 creà el doctor Zamenhof. Una fantàstica iniciativa que buscava reduir els conflictes causats per les barreres lingüístiques i promoure la comprensió entre pobles. Reconec que m'ha encantat saber que tenia seguidors per les nostres contrades i que no se n'amagaven, tot el contrari.

Memòries d'un temps en què no existien les neveres i els preparats s'havien de fer en pols per poder-los conservar

Seria molt interessant saber més d'aquestes persones d'ànima utòpica i grans valors.

Tot això passava en una època en la qual era habitual anar a ballar a El Quijote, a Figueres, o a festes surrealistes, i en què els turistes visitaven el llit d'en Dalí, les seves tauletes de nit amb les tasses a cada costat, i amb els seus pèls que provocaven els xiscles corresponents entre el públic. Tot molt surrealista, certament.

Quines diferències hi podem trobar amb l'actualitat? La Juanita em comenta que avui en dia tot està més preparat. També hi ha coses que no canvien. Abans i ara et pots trobar persones que tenen alguna drogoaddicció i que volen que els donis medicaments sense recepta. Eren un tipus de clients molt difícils de tractar i que podien

portar problemes. Afortunadament, mai va tenir cap disgust i tot es reconduïa favorablement. En temps passats, tothom pagava i es fiava molt poc. A vegades era necessari, però quan es cobrava sempre ens posàvem al dia. I quan era època de firaires i festa, alguns portaven xurros i caramels. Pel que fa a atendre accidentats, no recorda res greu; això sí, els treballadors de la fàbrica de paper disposaven de dispensari propi, i això era un avantatge. Ells ja es resolien qualsevol eventualitat de manera autònoma.

Molta mà esquerra, paciència i determinació. En quaranta anys de feina, s'aprenen i se saben moltes coses. Petits grans tresors que queden en la memòria dels establiments emblemàtics de les nostres comarques

NARCÍS M. AMICHFotografia
Martí Navarro Molina

El “castell” de Sant Miquel (II)

Aquest article és la continuació d'un d'anterior, publicat en aquesta mateixa revista (núm.62), en què exposàvem els orígens històrics d'aquest conjunt arquitectònic conservat encara a dia d'avui al cim del puig Castellar. L'any 1976, Girona, en plena expansió, es va annexar la muntanya de Sant Miquel, fins aleshores, del terme municipal de Celrà. El 2017, després d'anys de litigis, es va arribar a un acord i actualment els dos municipis comparteixen aquest patrimoni format per l'ermita i les dues torres de telegrafia òptica

L'ermita de Sant Miquel fou construïda a mitjan segle XV en terrenys propietat del mas Mitgera de Celrà i fou administrada en els segles següents per successius ermitans, que restaven a

les ordres del rector de Celrà i també dels jurats i del consell del mateix poble. Finalment, fou tancada al culte, i posteriorment fou abandonada a finals del segle XVIII.¹

¹ Sobre els darrers ermitans de Sant Miquel, vegeu A. ROSSELL, “Ermitans de Sant Miquel”, dins *Petites històries del Celrà d'abans*, Taller d'Història de Celrà, Celrà, 2018, p. 156-160.

Torre de Telegrafia òptica civil,
construïda a mitjan segle XIX

DE LA GUERRA DEL FRANCÈS A LA TELEGRAFIA ÒPTICA

Abandonada i mig enrunada a principis del segle XIX, aquesta ermita adquirí una rellevància notable durant els episodis bèl·lics de l'anomenada *guerra del Francès*, un conflicte que portà els exèrcits napoleònics fins al nostre país. Sant Miquel i els turons adjacents, com els Àngels, es convertiren en punts estratègics de primera magnitud al llarg d'aquest conflicte, sobretot per la seva proximitat a la ciutat de Girona, una capital inicialment menystinguda pels exèrcits invasors i que es convertí en un dels punts de màxima resistència del Principat enfront de l'exèrcit invasor. La

situació enturonada convertí Sant Miquel en una peça cobejada i motiu de diversos enfrontaments armats entre defensors i invasors de la capital entre els anys 1808 i 1809. Aquests fets incidiren directament en la fesomia de l'antiga capella, que fou fortificada amb trinxeres i feixines i que acabà convertida en una petita fortalesa, amb el tancament d'antigues obertures i la construcció d'espitlleres als seus murs. Aquests fets militars suposaren una notable destrucció de l'indret i de l'estructura de l'antic edifici, que al final del conflicte restava semidestruït com a resultat dels combats que hi van tenir lloc, uns fets que també tingueren el seu reflex en la veïna població de Celrà, que també sofrí notables desperfectes i destruccions durant aquest període.²

² Vegeu L. BAYONA i L. BUSCATÓ, “El castell de Sant Miquel: actuació restauradora sobre el seu conjunt”, *AIEG*, XLVI, Girona, 2005, p. 187-193, i especialment A. ROSSELL, *La guerra del Francès a Celrà*, Taller d'Història, Celrà, 2008, un excel·lent estudi sobre les conseqüències de la invasió francesa al poble de Celrà.

L'ermita fou fortificada en el transcurs dels episodis bèl·lics de la primera meitat del s.XIX

Anys més tard, en el marc de l'anomenada *guerra dels Matiners* (1846-1849), s'establiren a l'ermita dues torres de telegrafia òptica, el primer sistema de telecomunicacions modern a Catalunya. En essència, consistia en una xarxa de torres situades en punts elevats i separades per uns 8-12 km que transmetien missatges codificats mitjançant braços articulats o plafons visuals. A Sant Miquel, s'hi van construir dues d'aquestes torres:³

Torre de telegrafia òptica militar: que es va situar sobrealçada i reaprofitant les restes fortificades de l'absis de l'antiga ermita, i sobre la qual, en una petita plataforma, se situà l'aparell de transmissions. Custodiada per una petita guarnició militar, entrà en funcionament l'any 1849.

Torre de telegrafia civil: que formava part d'una xarxa dissenyada pel Govern espanyol per connectar Madrid amb la frontera francesa, passant per València i Barcelona. Es tracta d'una torre de nova planta, de tres pisos, contemporània a l'anterior, molt sòlida, envoltada d'espitlleres i amb un fossat al voltant.

La vida de les dues torres fou efímera i l'any 1857 totes dues ja havien deixat de funcionar, en bona part coincidint amb la progressiva arribada de la telegrafia elèctrica a Girona, vers el 1856. En per-

dre la seva funció original, efímera en el temps, les dues torres van ser entregades provisionalment a la Guàrdia Civil, que pretenia utilitzar-les per al control i la vigilància del territori, però poc temps després foren abandonades definitivament.

L'ANNEXIÓ PER PART DE GIRONA

El conjunt arquitectònic de Sant Miquel restà definitivament abandonat des de mitjan segle XIX, i quedà únicament com un punt enlairat, dominant i estratègic, que seguia pertanyent al municipi de Celrà, un indret visitat únicament per caminants i, ocasionalment, punt de reunió de romeries o excursions populars per part dels habitants de Girona i els pobles de l'entorn.

Aquesta situació, però, canvià radicalment a partir de la dècada dels anys seixanta del segle XX, i cal ubicar-la en el marc d'una política territorial i expansionista de la ciutat de Girona, que pretenia dotar-se de recursos urbanístics i econòmics per al seu desenvolupament. En primer lloc, l'any 1963, Girona s'annexionà els antics municipis de Palau-sacosta, Sant Daniel i Santa Eugènia de Ter. Amb posterioritat, l'any 1968, es decretà la incorporació al terme municipal de Gi-

rona dels municipis de Salt i Sarrià de Ter i de part dels termes municipals de Sant Gregori i Celrà, en aquest darrer cas, Campdorà (agregat a Celrà des del 1845). En cap cas, però, en l'annexió de Campdorà en benefici de Girona s'esmentava inicialment la incorporació del puig de Sant Miquel. Però no fou així i, en la nova delimitació definitiva de termes entre Celrà i Girona practicada el 5 de juny de 1976, Girona no sols s'agregava l'indret de Campdorà, sinó que amputava el terme municipal de Celrà en annexionar-se també la muntanya de Sant Miquel.

D'aleshores ençà, els litigis entre els ajuntaments de Celrà i Girona foren reiterats, però sempre acabaven legitimant aquesta annexió. Començaven així dècades de disputes judicials propiciades des de l'Ajuntament de Celrà, amb sentències, però, que invariablement donaven la raó a l'Ajuntament de Girona: el Departament de Governació i Relacions Institucionals de la Generalitat (2013) i, fins i tot, el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya i el Tribunal Suprem (2016) legitimaven aquesta annexió forçada del puig de Sant Miquel en favor del municipi de Girona.

Finalment, en els darrers anys, la voluntat política i de diàleg acabà per imposar-se a la judicial, i es concretà simbòlicament en una trobada conjunta dels representants d'ambdós consistoris al

cim de Sant Miquel el 4 de gener de 2017, una escenificació d'aquest nou clima d'entesa. Un acord que fou ratificat a Celrà en l'acta del ple municipal celebrat el 8 de maig de 2018 i, posteriorment, a Girona en l'acta del ple municipal del 21 de maig de 2018. Segons aquest acord, es modificaven lleugerament els límits dels respectius termes municipals, de manera que Sant Miquel passava a ser un conjunt compartit pels dos municipis. Es marcava una frontera territorial que travessava el conjunt de les edificacions, i restaven en terme de Celrà l'edifici de l'ermita i la torre de telegrafia militar, i en el de Girona la torre de telegrafia civil.⁴

Així, una història centenària, celranenca, és avui compartida amb Girona. Un indret icònic, carregat d'història, i que fou excavat, consolidat i restaurat pel Servei de Monuments de la Diputació de Girona en una important actuació portada a terme a cavall del segle XX i l'actual: una ermita, actualment coneguda popularment arreu com *castell de Sant Miquel*, que encara avui serveix de pont i de punt de trobada per a moltes persones, celranenques, gironines i d'arreu. Però, i cal no oblidar-ho mai, un indret simbòlic per a generacions de celranencs i celranenques i que forma part de la seva història mil·lenària com a poble

⁴ Ajuntament de Girona, *Acta del ple municipal del 21 de maig de 2018*, 14, p. 68-74.

Proposta de restitució dels aparells de telegrafia òptica de Sant Miquel, de les línies militar i civil (Servei de Monuments, Diputació de Girona)

³ Vegeu L. BAYONA i L. BUSCATÓ, op. cit., p. 193-197, i també L. LEN i J. PERARNAU, *La telegrafia òptica a Catalunya*, Barcelona, Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya, 2004.

Els barquers del Ter

Els nostres pobles, a riba i riba del Ter: tan a prop i tan lluny. El riu que ens uneix, també ens separa. Fins a finals dels anys seixanta, no es sentia pas aquesta distància perquè hi havia barquers que traguaven gent i bestiar d'una banda a l'altra, de Medinyà a Celrà, de Cervià a Bordils i viceversa. Aquest ofici, però, va desaparèixer amb l'auge dels vehicles motoritzats i, a partir d'aleshores, les relacions entre els veïns i veïnes d'aquests pobles s'ha anat esllanguint. Però avui, encara, hi ha qui rescabala la memòria dels antics barquers i reivindica la unió dels pobles de la llera.

Fotografia: Jesús Potrony Serret

GUILLEM TRIAS VALENTÍ Fotografia
Joan Trias Valentí i arxiu Narcís Sans

L'entranyable barquer de Medinyà

La presència del Ter, poderosa i tranquil·la alhora, ha representat una muralla entre els pobles de Medinyà i Celrà, que durant bastant de temps es va salvar gràcies al barquer. Prop de la llera nord, el drapaire i barquer de Medinyà, en Francisco Colomer, vivia en una casa ben senzilla.

Se la va construir ell mateix: abans, havia estat paleta. La gent del poble encara el recorda com un home rialler i xerraire

El servei de transport de la barca era essencial per al poble de Medinyà per evitar el collet de Costa-roja i poder-se plantar a la banda sud de la llera del Ter sense haver de fer llargues i innecessàries marrades. Això suposava un estalvi considerable de quilòmetres i, sobretot, de temps.

Des de Medinyà, el camí fins al riu era bastant curt i, quan arribaves a la ribera del Ter, s'hi havien construït uns escalons per arribar

a l'altura mateix del riu, l'embarcador. Aquests esglaons han quedat engolits per la vegetació de tot l'entorn, però encara es poden intuir. Ben a prop d'aquest punt, s'hi aixecava una casa humil on vivia el barquer de Medinyà, en Francisco Colomer. Entre els veïns i les veïnes de Medinyà i Celrà, era més conegut com en *Paco Barquer*. Els veïns i les veïnes el recorden com un home baixet i xapat, amb un caràcter molt rialler i xerraire.

Joan Trias Puig mostra l'indret on antigament hi havia el pas i les escales que permetien accedir a l'embarcador

Al cap i a la fi, la funció del barquer, aparentment simple, tenia una gran rellevància per a ambdues bandes del Ter i per a la seva gent. Aquest ofici era essencial per travessar el riu i traspasar persones, animals i mercaderies d'una banda a l'altra, i requeria tenir molta força i, també, conèixer el riu. El sistema de transport es fonamentava en una estructura senzilla i eficaç. Hi havia un llibant entre les dues riberes i una barca. El barquer era qui guiava i dirigia el transport amb la corda i rem. El seu ús també depenia de l'estat en què es trobava el riu, ja que el Ter tenia un corrent molt més salvatge i el seu cabal era més imprevisible. Els fenòmens meteorològics que passaven aigües amunt podien tenir conseqüències directes entre Medinyà i Celrà, encara que, localment, no s'hagués produït cap incidència. Els pantans tot just es començaven a construir i el riu era ben viu.

En Paco, a part d'oferir el servei de transport entre riba i riba del riu Ter, tenia un altre ofici: el de drapaire. Es dedicava a comprar i recollir draps vells, ampelles i altres objectes de rebuig de les diferents cases de Medinyà i de l'entorn. Tal com explicava Joan Amades, l'ofici de drapaire era doble i combinava el negoci dels materials reciclables amb el comerç d'objectes vells. Tot el que recollia o li podien donar, ho empaquetava i ja tenia

a punt la transacció. En aquest sentit, la seva feina com a barquer li facilitava tenir contacte constant amb les persones, cosa que afavoria també aquesta altra activitat. Els materials que més recollia eren ferros, parracs i pells de conill seques de quan s'escorxaven aquests animals. Primer, ho passava a recollir amb carro casa per casa, i amb el temps va canviar el carro per una vespa i, més tard, per una furgoneta Citroën.

Tot i ser barquer i drapaire, en Paco havia sigut, anteriorment, paleta. Aquest noble ofici li va permetre construir-se casa seva, un habitatge senzill d'una sola planta a prop del riu Ter, amb la porta i les dues finestres dirigides directament cap al riu.

Aquesta ubicació estratègica de casa seva era essencial per a la feina de barquer, ja que la seva presència era imprescindible per poder fer el pas entre les dues lleres i la proximitat li permetia aquesta immediatesa. Per això, també va construir un sistema per tenir una campana a prop de casa seva i poder-la sentir quan algú, a través d'una corda, reclamés els seus serveis per travessar el Ter des del poble de Celrà. La seva tasca no només era una feina diürna, sinó que, a les nits, la barca també s'utilitzava per serveis especials o d'urgència.

Un dels moments amb més feina per al barquer era el dia de l'Aplec de Sant Mer. Durant aquella

jornada, molts veïns i veïnes del poble de Celrà, al matí, travessaven el Ter per poder-se trobar amb tota la gent dels altres pobles que es reunien al voltant de l'ermita de Sant Mer. A la tarda, els trajectes de la barca eren en direcció contrària, perquè els tornava cap a casa seva.

A part de persones, la barca també servia per fer travessar bestiar. Força sovint, veïns i veïnes de Medinyà anaven al mercat de Celrà a buscar vedelles per engreixar i per comerciar. En aquests casos, la feina de barquer era més complexa, ja que aquests animals havien de passar el riu d'alguna forma i, per tant, es carregaven a la barca i feien el trajecte de Celrà cap a Medinyà.

La vida a prop del riu va fer que en Paco Barquer fos un molt bon nedador. Referent a aquesta virtut, hi ha el record trist d'una mort. Es va donar el cas que un noi de Can Flauta de Medinyà es va ofegar al riu i va ser en Paco qui, bussejant, el va poder trobar.

La influència del barquer de Medinyà ha marcat topònims de camins, ja que, tant a Celrà com a Bordils, encara hi ha algun camí que s'anomena "el camí de Medinyà". Amb el pas dels anys, la demanda d'aquests serveis va anar disminuint. L'arribada dels primers vehicles de combustió al nostre territori i la construcció de noves infraestructures, com la Nacional II –que ressegueix la muntanya del Sants Metges pel seu perímetre i creua cap a l'altra banda del Congost en direcció a

Girona–, van contribuir a la desaparició progressiva d'aquest ofici.

Aquestes noves vies de comunicació també van tenir un impacte directe en la relació entre els veïns i les veïnes de Medinyà i el Ter. Precisament, la construcció de l'autopista va representar una barrera física, que va separar el poble del Ter. Amb el temps, però, aquesta distància ha anat difuminant-se, i avui el poble torna a fer vida a la vora del riu, ja sigui caminant, en bicicleta o, simplement, per connectar amb la natura.

La construcció de l'autopista, que continua paral·lela al Ter al seu pas per Medinyà, va tenir conseqüències directes i irreversibles per al barquer: l'amplada de la infraestructura va comportar l'expropiació de casa seva, que, finalment, va ser enderrocada. L'autopista li va treure tot el que tenia i va anar a viure a Girona amb la seva família.

El barquer de Medinyà va ser una figura transcendental per a moltes generacions. Avui, el seu record perdura com el d'un ofici romàntic, però en el seu moment va ser ben real i imprescindible per a la vida quotidiana. Un ofici que, en certa manera, molts pobles enyorem. Avui en dia, només queda el record oral d'en Paco Barquer per part d'alguns veïns i veïnes, però molt abans ja hi havia hagut altres persones que havien fet aquesta gran tasca d'unir territoris tan propers, però tan llunyans al mateix temps sense la barca 🚣

Les escales que conduïen a l'embarcador, amb la barca amarrada a la vora del riu

Veïns i veïnes travessant el riu amb la barca

En "Paco Barquer" manant la barca

XEVI JOU VIOLA Fotografia
Banc de Memòria Digital de Bordils

La barca que agermanava Bordils i Cervià

Des de la prehistòria, l'home se les ha empescat per poder passar a l'altra riba d'un curs d'aigua, primer a dalt d'un tronc d'arbre, i més tard amb les barques de pas. Al llarg del Ter, n'hi ha hagut moltes que, durant molts anys, han fet un gran servei: amb un curt trajecte fluvial, evitaven anar a fer una marrada important, ja que els ponts i les passerres no eren gaire abundants en aquells temps. "La barca" de Bordils no en fou l'excepció, i permetia fer més curt el trajecte entre Bordils i Cervià de Ter. Era l'única alternativa; si no, havies d'anar a travessar el riu pel pont del tren de Sant Jordi o el de Sarrià de Ter

En Met Barquer i tres passatgeres creuant el riu l'any 1930

No tenim notícia de quan es va posar en funcionament per primera vegada, però podem dir que en el primer terç del segle XX ja existia. Del nostre record, el pare d'en Miquel Pou, en *Miquelet*, que es deia Jaume Pou, ja el coneixien com en *Met Barquer*. Ja ho era abans de la Guerra Civil i, quan va ser cridat per anar al front, el va substituir en Rigau de Cervià, que també feia d'agutzil. En acabar la guerra ho va tornar a fer en Met Barquer, fins que el 1944 va vendre la barca a en Martí Martí, en *Martí de Ca l'Estevenet*, que se n'encarregava amb l'ajuda dels seus fills.

El 1947, en Martí va encarregar al fuster Ramada de Bordils, en *Meru*, una barca més gran, que va utilitzar fins al 1956. Aquesta va passar a qui tothom coneixia com *el Cabrer*, un home molt pobre que tenia la barca per poder fer alguns diners extra, ja que només posseïa un ramat de cabres, que se'n va encarregar fins al 1958. El darrer barquer bordilenc fou en Camil Quer, en *Camilu de*

Can Floris, que va deixar l'ofici de barquer el 1967. Val a dir que també fou el darrer agutzil que feia els pregons ("les crides") a toc de trompeta, a més de ser campaner, enterramorts, barber, hortolà...

L'indret on estava situada la barca era uns 100-200 metres a l'esquerra d'on desaigua el "torrent" de Palagret. Per accedir-hi hi havia un corriol a la mota del torrent, que sortia de darrere el Casal. Òbviament, era el camí més recte per anar a Cervià.

Les barques solien tenir una eslora (de proa a popa) d'entre cinc i sis metres i una amplada, al centre, d'un metre i mig. No tenien quilla i el seu fons era completament planer. A l'interior hi havia dues o tres bancades com a seients. La propulsió la produïa el barquer agafant-se d'un cable tensat que anava d'un costat a l'altre del riu. Per assegurar l'embarcació, en cas de molt corrent, hi havia una cadena que anava lligada al cable, per garantir que no se l'emportés. Per evitar que algú la fes servir d'estranguis, quan el barquer marxava

va, afluixava el cable, i al matí el tornava a tensar, a més de fermar-la amb un cadenat.

Transportaven persones, vehicles, animals i tota classe d'embalums que calgués. El barquer tenia una barraca per aixoplugar-se i passar les estones en què no venia cap client, moments que dedicava a pescar, fer treballs de poda i, sobretot, moltes becaines. Passava molta fred durant els glaçats hiverns. Si no era allà, la gent el cridava: “Barquer, que se t’ha girat feina!”

Ara bé, hi havia moments o dies en què se li girava molta feina, per exemple, als matins a primera hora, quan les dones havien de travessar el riu per anar a treballar a la fàbrica de Can Baró de Cervià. O els diumenges o durant les festes dels pobles, quan el trànsit de jovent era intens, o quan hi havia partit de futbol, de màxima rivalitat, entre el Cervià i el Bordils. S’havia d’estar preparat per passar de pressa els aficionats del Bordils, que, en més d’una ocasió, per incidents ocorreguts durant el partit, havien de marxar per si els *hooligans* cervianencs venien a acomiadar-los a cops de roc.

Un altre dia molt concorregut era el dia del Ram, quan venia molta gent a buscar el tortell a Bordils, o quan era l’Aplec dels Àngels. També els diumenges molts joves de Bordils anaven a ballar a Cervià, o al revés.

Un dels clients habituals era un negociant de bestiar de Cervià, conegut com *Joan Vaques*, que contínuament hi havia de passar els vedells que comprava o venia. Sembla que a alguna bèstia més grossa, com el toro semental de Ca l’Estevenet, quan havia d’anar a l’altre costat de riu a fer la seva “feina” de muntar vaques, abans de pujar a la barca li havien de tancar els ulls perquè no s’esverés. També es transportaven cavalls, porcs..., i expliquen que més d’una bèstia havia caigut per la borda a mig viatge, amb tota la murga que representava el seu rescat. Òbviament, també transportaven bicicletes i motos.

La tarifa va anar canviant al llarg del temps, però als anys quaranta del segle XX era de 50 cèntims de pesseta. Després, al final, s’havia pujat a 1 pesseta. Això era el preu per persona, i la bicicleta no pagava; ara bé, el preu s’incrementava en el cas d’un animal i, com més gros, més car era. Els que no pagaven eren els maquis que solien passar ja de fosc. El guia avisava el barquer que aquell dia estigués preparat i que no se li acudís dir res a ningú, i menys a la Guàrdia Civil, que, de tant en tant, feien guàrdia amagats prop del pas de la barca, però no es té constància que mai n’agafessin a cap. Sembla que, abans que es fes fosc, la parella de civils ja marxava, no fos cas que s’haguessin d’enfrontar als maquis.

Imatge de 1919, en què s'aprecia el cable tensat, que anava d'un costat a l'altre de riu, i la cadena que lligava la barca

La barca, d'entre cinc o sis metres d'eslora, plena de gent l'any 1925

En Camil Quer, "Camilu", el darrer barquer de Bordils, any 1966

Alguns barquers es treien un sobresou pescant anguiles o barbs a les estones lliures, i les peces obtingudes les guardaven en una gàbia dins l'aigua. La gent els venia a comprar, i alguns ja estaven encarregats prèviament.

Els diumenges, sobretot durant el bon temps, la gent hi anava a fer la berenada, a pescar, o en temps de calor a banyar-se, ja que en aquells anys la gent no podia anar fàcilment a banyar-se al mar. Com que era un lloc de trobada, el barquer ho aprofitava venent gasoses i taronjades que tenia en fresc dins l'aigua del riu.

Era habitual anar a aquest indret a fer *peixetades*, com la que es feia el darrer dia de la Festa Major de Bordils. De bon matí, els homes anaven a parar les enfiles*, i amb els peixos capturats feien una gran fregida en una paella gegant i tothom en podia menjar. Altres en feien més sovint, de *peixetades*, com un conegut personatge de Bordils que, tot sovint, hi anava amb la seva colla: tots a dalt de la tartana i amb el *sargento* de la Guàrdia Civil de convidat, paraven les enfiles, fregien el peix i després, ben avinats, tiraven trets a tort i a dret amb el subfusell del *sargento*.

Era el mateix *sargento* que esbandia els gitanos que, de tant en tant, paraven als paratges propers

amb els seus carruatges, ja que hi venien a fer casaments i altres festes del seu folklore. Quan els pagesos, cansats que els robessin el blat de moro i els cacauets, els denunciaven, aquest senyor anava allà amb uns quants “números”, els bastonejaven i en portava uns quants al *cuartelillo*, on feia rapar el cap d’alguna dona i els homes s’emportaven unes bastonades de propina.

Algunes vegades, les riuades s’havien emportat la barca, i no sempre la trobaven. Per exemple, amb la riuada de l’any 1940 la van trobar encallada a Flaçà, però el 1942 la força de l’aigua la va estavellar. En cas de trobar-la riu avall, l’havien de portar riu amunt a contracorrent, impulsant-la amb perxes. També es podien trobar sorpreses empenyadores, com trobar la barca a l’altra riba al matí, abans de començar la jornada, ja que algú havia trencat el cademat i l’havia utilitzat d’estranguis.

En fi, podríem anar explicant moltes més anècdotes de barques i barquers, però acabarem dient que la barca va permetre “agermanar” les dues margeneres del riu i els habitants d’un costat i l’altre 🏠

**Enfila: xarxa d’una llargada considerable que es posava de banda a banda del corrent del riu.*

KATERYNA SHKARINSKA Fotografia
Jesús Potrony Serret

Guardians del Ter

Avui travessem el Ter per un pont i gairebé ni ens n'adonem. Agafem el cotxe, la bicicleta o anem a peu i en pocs segons som a l'altra riba. Però durant segles això no va ser així. Els rius eren alhora camins de vida i barreres naturals que condicionaven la mobilitat de les persones. Quan els ponts eren escassos o inexistents, els habitants dels pobles havien de confiar en una figura avui desapareguda: el barquer.

Entre Bordils i Cervià de Ter, una petita embarcació de fons pla va unir durant dècades les dues ribes del riu. Més que una simple barca, era un autèntic pont flotant que permetia el pas de persones, animals, mercaderies i històries. La seva desaparició l'any 1967 va posar punt final a un ofici que havia estat essencial per a la vida quotidiana de la vall del Ter.

Les barques de pas havien estat habituals en molts rius catalans. Funcionaven mitjançant cables o llibants que unien les dues ribes i guiaven l'embar-

cació durant la travessa. Aquest sistema, documentat des de l'edat mitjana, va permetre durant segles superar obstacles naturals abans de la construcció generalitzada de ponts.

Quan la barca de Bordils i Cervià va desaparèixer, els ponts i les noves infraestructures ja havien assumit la seva funció. Tanmateix, es va perdre alguna cosa més que un servei de transport. Ho expressava perfectament l'antic barquer Joan Martí Alofre quan recordava que, abans, la gent d'un poble i de l'altre es coneixia perquè constantment anaven i venien d'una banda a l'altra del riu. La barca havia contribuït a crear una comunitat compartida.

Avui només en queden fotografies, records i anècdotes. Però, cada vegada que contemplem el Ter des dels seus ponts, podem imaginar aquella petita embarcació avançant lentament sobre l'aigua, empesa per la força dels braços d'un home que, sense saber-ho, mantenia unides dues ribes i dues comunitats

ARIADNA PONS I BAGUÉ

L'any passat, però, els Amics de Cervià Antic vam buscar la col·laboració amb el Banc de Memòria de Bordils i conjuntament vam organitzar una trobada-caminada per rememorar aquells temps. Vam tenir la companyia d'en Narcís Martí i de la Dolors Quer (fills dels últims barquers) que ens van explicar les seves vivències. Vam comptar també amb la inestimable aportació d'en Bosco Plana que amb la seva barca vam poder rememorar el passat. Amb l'ajuda d'una corda prèviament lligada un cap a Bordils i l'altre a Cervià, en Narcís es va enfil·lar a barca i a força de braços va anar d'una riba a l'altra i va tornar talment com havia fet fa més de mig segle enre-re, això sí, aquest cop enmig d'una ovació com mai havia vist. Va ser un moment molt emocionant per la gent present que ho havia viscut en primera persona, però també ho va ser pels que no ho havíem vist mai, però tant n'hem sentit a parlar. Tant de bo ho poguem repetir!"

↑ A dalt, imatge realitzada durant la trobada entre els Amics de Cervià Antic i el Banc de Memòria Digital de Bordils per recordar el seu passat compartit, l'any 2025. A baix, d'esquerra a dreta, Joan Bosco Plana, exprofessor de l'institut de Celrà i propietari de la barca, i Narcís Martí, fill d'un dels últims barquers

PENSA

MENTS

100
Francesc Prat

103
Xavier Cortadellas

106
Salvador Barberà

Francesc Prat

Escriptor
i poeta

Un cap de setmana especial

(24 i 25 de maig de 2025)

La tarda d'ahir, la Corina Oproae ens va presentar la seva novel·la *La casa limón*, Premi Tusquets 2024, que ja va per la 3a edició. Fou a l'edifici de la Fàbrica Pagans de Celrà, que l'Ajuntament té cedit a l'associació Connexió Papyrus perquè hi realitzi les seves activitats culturals, especialment la de fomentar la lectura, ja sigui parlant de llibres, comentant-los, intercanviant-los, recollint-los o venent-los a baix cost. L'espai és molt acollidor; sota les grans finestres modernistes, l'ordre de les lleixes i la distribució del mobiliari creen un ambient de silenci que convida al plaer d'escoltar, llegir, reflexionar o somniar.

Abans de començar, quan comentem a en Jordi Artigal, un dels voluntaris més actius de Papyrus, com n'és, d'agradable, l'espai, ens diu:

En Joan-Lluís Lluís, després de la presentació d'un seu llibre, ens va demanar si li deixàvem passar la nit dormint en un d'aquests sofàs. Els escriptors, ja se sap, són especials. Per descomptat, li vam dir que sí. I li vam desitjar una bona nit en aquest ambient que pot ajudar i estimular els somnis.

La Corina Oproae (Făgăraș, 1973) és poeta, novel·lista i traductora en català i castellà. El seu país natal, Romania, ha donat a la literatura europea molts escriptors: Ana Blandiana, traduïda per ella al català, és una de les seves grans representants. La Corina va viure al seu país natal fins als 18 anys, sota la dictadura de Ceausescu, una de tantes de les basades en la repressió policial en què van caure els països de l'òrbita de la Rússia soviètica. Va venir a Catalunya el 1998, i ens explica que durant anys evitava parlar de com era l'experiència de subsistir sota aquell règim. Més endavant, després d'un viatge a Romania, la seva filla Stela, aleshores una nena, a qui les converses que els grans tenien durant el viatge li devien semblar incomprensibles, li feu la pregunta entre divertida i surrealista: "Mama, d'on va caure el comunisme?" La novel·la que ahir ens va presentar és la resposta a aquesta pregunta de la seva filla: la protagonista és una nena hipersensible a l'entorn, a les olors, que construeix castells de llibres sota la taula del menjador de casa seva per poder-se amagar i protegir del món de fora. La seva potent imaginació visionària l'ajuda a aïllar-se tant de l'ambient de la societat romanesa durant la dictadura de Ceausescu com de la família, que l'estima i la deixa viure en el seu món, sovint convuls i difícil, especialment després que el seu pare es vegi afectat per una malaltia psicològica greu. L'ambient de l'espai Papyrus és idoni per presentar-hi aquesta novel·la.

Acabat l'acte, ple de moments ben especials i intensos, en Santi Rodrigo, que participa en activitats de Papyrus, li repregunta a la Corina amb ironia: "Què fou el comunisme? D'on va caure el comunisme?" La conversa sobre vells temps té un to divertit, amb un rerefons nostàlgic i de desengany. En Santi ens acaba comentant que, com tants de la nostra generació, de jove fou comunista, fins que, acompanyant un dirigent del seu partit a Hongria, va veure com vivien els caps del Partit Comunista

Hongarès, amb quins cotxes anaven, quins restaurants freqüentaven, i fins a quin punt s'aïllaven de la població per mantenir la seva xarxa de privilegis. En tornar del viatge, va abandonar la ideologia i la política com a militant. Critiquem els intel·lectuals de referència d'aquells anys, especialment J.P. Sartre, perquè o bé no volien saber-ho, o bé parlaven del que no coneixien.

Diumenge al matí, els de Soca-rel, que aquest maig fan actes culturals per tots els pobles de l'entorn, tenen programada una lectura en record de mossèn Modest Prats a Medinyà, d'on fou rector durant anys. En Modest Prats va viure i patir des de la seva infància més inicial les conseqüències de la situació política del país: primer, de la Guerra Civil, i després, de la dictadura franquista, de signe oposat a les dels països comunistes, però dictadura igual. Quan era un nen de tres mesos, el seu pare, ferrer de Castelló d'Empúries, fou una de tantes de les víctimes innocents dels comitès radicals: l'afusellaren a Barcelona al setembre del 1936. L'Enriqueta, la seva mare, de la intel·ligència, el sentit pràctic i la bondat de la qual els que la conegueren ens parlen durant el passeig, va tirar endavant en una situació extrema, sense marit, en aquella societat en temps de guerra i de postguerra.

Iniciem la lectura a l'Aula Modest Prats. Gairebé tots som de pobles veïns o del mateix Medinyà. Durant el passeig, parlem d'educació, d'aules d'acollida i de com n'estan, d'interrelacionades, les vides de les persones, perquè actualment la majoria treballem, anem a classe o fem d'avis en un poble i residim en un altre. Per això no té sentit un municipalisme excloent que a vegades s'endevina també en partits que es diuen d'esquerres i que no veuen amb bons ulls que persones de fora vagin a viure al seu poble atretes pel dinamisme econòmic, social i cultural que s'hi genera. Algú comenta que aquesta actitud, pel que té d'excloent, té certa relació amb la ideologia d'extrema dreta que des de fa uns anys va creixent. En Francesc Camps, que fou alcalde de Celrà, observa que els ajuntaments han de saber buscar solucions conjuntes a problemes que afecten l'entorn, cal tenir clar que el poder municipal s'ha d'exercir dins un acord amb els pobles veïns. Arribem a un turó esplendent que exhibeix la magnificència dels verds de la pluja d'aquest maig des de Rocacorba fins al Montgrí i les Gavarres.

Acabem la lectura dins el recinte del castell, que inclou l'església de Sant Sadurní i la rectoria. Un jardí precedeix la perfecció de les arcades de la façana nord de l'edifici impressionant, majestuós. Els textos que ens llegeixen dins l'església són especialment colpidors: en el primer, en Modest Prats ens parla d'en Joan Alzina, sacerdot nascut a Castelló d'Empúries com ell i que fou assassinat a Xile els primers dies de la dictadura de Pinochet, pel seu compromís amb l'evangeli i la dignitat de les persones. En el segon text, en Modest recorda emocionat la seva primera missa, celebrada amb el seu calze decorat amb uns claus de ferrer i unes estrelles.

Impressonat per la magnificència decadent del castell de Medinyà, per on no havia passejat fins aquest matí, busco informació de la seva història: els primers documents són del segle XI (1). Al segle XII, els senyors de Medinyà, Dalmau o Guerau, es diuen Medinyà. Al segle XIV, el cognom canvia per Xetmar, i aquest persisteix durant segles. Un cosí de Gabriel Xetmar es diu Francesc de Xetmar i de Juià, al segle XIV és abat de Sant Esteve de Banyoles i té una vida complicada. El seu segon cognom, Juià, ens mostra com els poders locals (en el nostre entorn: Foixà, Medinyà, Cervià, Cruïlles, Peratallada...) es van interrelacionant de manera que alguns són absorbits per altres de més poderosos: Cardona, Cabrera, Aragó... I així fins que acaben essent imperis com els dels Àustries a Espanya i l'Europa central o monarquies absolutes com a França. En totes aquestes organitzacions polítiques d'origen feudal, les fronteres entre allò privat i allò públic eren molt difuses. Just després de la Guerra Civil, quan Espanya fou sotmesa al poder dictatorial de Franco, en molts aspectes ben semblant al poder dels monarques absoluts, el castell fou presó de més de 1.000 presos republicans.

La lectura d'avui per Medinyà, recordant en Modest Prats, que va defensar els valors civilitzats i democràtics en contra de la dictadura franquista, i la presentació de la novel·la de la Corina Oproae, que, amb els ulls d'una nena, fa un retrat demolidor de la dictadura de Ceausescu a Romania, ens han confirmat que no oblidar els errors del passat ens ajuda a defensar la cultura humanista i democràtica en aquests temps en què Donald Trump als EUA i els partits d'ultradreta a la resta del món volen tornar a implantar dictadures que

donin el poder absolut als tecnolibertaris megàlòmans i nihilistes com Peter Thiel, Marc Andresen, Elon Musk i tants altres de la cort de Trump que pretenen que l'home deixi de ser el referent fonamental de la civilització com en l'humanisme, el cristianisme i la majoria de cosmovisions i que sigui sotmès als càlculs d'interès i econòmics de les empreses que volen al seu servei estats que no tinguin cura de l'ensenyament, la sanitat i tot el que ajuda el bé comú; un poder transhumanista en què l'home i el seu sentit de la moral, desig d'intel·ligència, bé, justícia i vida amb sentit quedi sotmès al dictat del mal ús que fan de les seves empreses tecnològiques. Curiosament, aquestes dictadures, com ja va fer Franco a Espanya o fa Putin a Rússia, tergiversen el missatge evangèlic de fraternitat universal, del valor de la paraula vertadera i l'amor i, com fa Trump, que creu que Déu l'estima perquè s'ha fet ric, l'utilitzen al servei del seu narcisisme violent i despòtic, del seu nihilisme mancat de tota empatia i bondat ❀

¹ Poc després d'escriure aquest article, va sortir publicat el llibre *Arquitectura medieval a la llera del Ter*, coordinat per la Mar Camps i la Lia Pou, un llibre excel·lent, un model de col·laboració que ens dona informació de qualitat molt ben explicada. Llegint-lo, entenem bé la història de l'edat mitjana als nostres pobles

Xavier Cortadellas

Editor,
escriptor
i periodista

La Marina dels Àngels, la BSA i els prismàtics

Anys trenta del segle passat. Falten pocs anys, fins i tot pocs mesos, perquè un general es revolti a Àfrica contra el govern de la República i iniciï una guerra que ens ha afectat a tots, catalans i espanyols. Anys trenta del segle passat. Una noia que havia nascut a Ventalló l'any 1916 baixa tot sovint en moto des del que antigament s'havia dit el puig Alt o la muntanya de Pujols i que, ja llavors, com avui, tothom en deia els Àngels. La noia treballa a l'hostatgeria des de l'any 1930: quan convé, cuina, encara que no li agrada gaire cuinar. Recorda amb desgrat un dia que hi va haver un casament

i que va tocar-li fer seixanta truites a la francesa. Segurament s’estima més vendre medalles i altres records del santuari; servir vi, aigua o gasosa i parlar amb els clients; llogar cassoles, plats, coberts i altres atuells de cuina perquè als Àngels – potser més abans que no ara– sempre hi ha hagut gent que hi ha anat a fer dinades. Aquesta noia es diu Marina Clotas. El seu oncle avi, Joaquim Clotas i Vidal, havia nascut a Ventalló –i no a Valveralla– l’any 1872, i va morir-hi l’any 1948, després d’haver viscut la guerra i d’haver conegut el resultat advers que va tenir per a quasi tots nosaltres. Durant més de trenta anys, Joaquim Clotas va ser capellà i rector dels Àngels. Tal com el coneixem avui, els Àngels és com és gràcies sobretot a ell, un establiment modern i competitiu, prou còmode perquè valgui la pena anar-hi. Fa temps vaig comprar un llibret sobre els Àngels d’aquells anys que ho explica. Va contribuir a fer-lo mossèn Clotas. Hauria de poder trobar-lo entre els milers de llibres que tinc a casa.

Però el que més li agradava de tot a la Marina dels Àngels era anar amb moto. Vaig anar-la a veure a Can Teixidor del Terme, a Banyoles, un dia de l’hivern de l’any 2005. Faltaven una mica més de cinc anys perquè morís. Em sembla que anava en cadira de rodes. De tant en tant, però, es movia per Banyoles amb una moto per a minusvàlids. N’estava contenta. Deia que li recordava els anys que baixava amb moto des dels Àngels i que era gràcies a aquells anys d’anar amb moto amunt i avall que en sabia tant.

Anys trenta del segle passat. Equipada amb una trinxera d’aquelles que havien posat de moda els soldats de la Primera Guerra Mundial, pentinada amb les trenes que es feia cada dematí i que, pensant que així aconseguiria que no la reconeguessin, es va tallar l’endemà que esclatés la guerra començada per aquell general des d’Àfrica, la Marina Clotas va fins a la BSA Blue Star 500 que té mossèn Joaquim, el seu oncle. La moto pesa 150 quilos, pot anar a 100 per hora, té una cistella a la banda esquerra, on s’ha enfilat en Tom, el gos que viu als Àngels i que corre com una fletxa cada cop que veu que la Marina s’acosta a la BSA. De cistelles a les motos, en aquells anys, n’hi havia molt poques; en el meu temps ja n’hauríem dit un sidecar, un altre anglicisme que ha acabat entrant a la nostra llengua. A vegades, també duu la moto mossèn Clotas, però els bosquetans, els peladors,

els carboners i tots els que treballen i fan feixines de bruc en aquesta banda de bosc de les Gavarres qui recorden –o qui recordaven, perquè avui ja són tots morts– és la Marina dels Àngels, baixant sola en moto. A mossèn Clotas el saluden i prou. Si s’atura, li fan l’amistat. A la seva neboda, a més, l’admoren. Una noia jove capaç de menar una moto que pesa 150 quilos! On s’és vist una cosa així?

—Sí. Mentre va girant, el món canvia de pressa. Res ja no és com era, res no tornarà a ser com abans —li diu un carboner a un altre.

Sap com també sap tothom que mossèn Clotas és en un terrat o en una eixida seguint atentament amb uns prismàtics, un llargavistes, el recorregut que fa la seva neboda mentre va acostant-se a Bordils o a Juià.

—Sí, res ja no és el que era. El món ha canviat per sempre més —li diu l’altre.

A Juià o a Bordils, la neboda encararà la moto cap a Girona. Celrà, el Congost, Campdorà, Pont Major, Pedret... A vegades té a prop el Tren Petit que va o que torna de Girona i últimament de Banyoles, però la BSA de la Marina dels Àngels corre molt més.

—Zaaam.

—Ho heu vist? Una noia amb trenes i amb una trinxera d’aquelles de l’última guerra que passava en moto!

Un dia, una classe sencera de seminaristes que havien pujat fins als Àngels van anar sota la seva habitació. Els seminaristes van començar a cantar-li cançons i li van fer el que ella en diu una “amoretà”. Una de les cançons que va cantar-li aquella classe sencera va ser una sardana. Es diu “Marinada” i encara avui la podem sentir fàcilment. Després, en saber-ho, els superiors del seminari van castigar els nois d’aquella classe perquè els va semblar que no estava gens bé que tota una colla de seminaristes hagués anat a cantar cançons a una noia. Però la joventut és la joventut, per més seminarista que se sigui. Segur que Déu Nostre Senyor ho devia entendre, i molt probablement també més d’un d’aquells superiors, perquè la vida és, primer de tot, aquestes coses i no tantes normes, tantes regles i tantes prohibicions com hi ha a vegades.

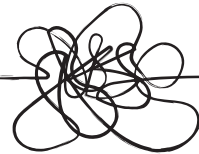
Juliol del 1936. Als Àngels, els de la revolució van ser derrotats pels partidaris del nou Règim. Abans, mossèn Joaquim Clotas, l’oncle Quildo,

que va fer-se frare del Sagrat Cor després que acabés la guerra, i la Marina van haver d’amagar-se en una barraca de carboners del puig Rodó. Després, un cop els de la República van recuperar els Àngels, mossèn Clotas va estar empresonat a Bordils fins que una bona persona el va ajudar a escapar. Seguint la via del tren, va arribar a Ventalló, on va morir l’any 1948 a causa d’un accident de bicicleta. Cap a les terres de Lleida, l’oncle Quildo va aconseguir enredar els que l’havien agafat, perquè els va fer creure que era un xofer. La Marina va estar en una presó de dones de Barcelona des del 8 de maig de 1938 fins al setembre d’aquell mateix any. Compartia cel·la amb la Sara Jordà i Guanter, de Figueres, que durant la Guerra Civil va ser membre del Socors Blanc, que va salvar de la mort i va ajudar a fugir moltes persones, i que va ser afusellada l’11 d’agost de 1938 amb 6 dones i 57 homes més al fossat de Santa Helena del castell de Montjuïc de Barcelona. Els que són de la meua edat potser encara saben que, del 1939 al 1979, la Rambla de Figueres es deia Rambla Sara Jordà. Després, i fins ara, ha estat la Rambla i prou, perquè és veritat que, mentre va girant, el món canvia de pressa. Res ja no és com era, res no tornarà a ser com era abans. La Marina dels Àngels ja no va tornar a viure als Àngels mai més. Va tornar a ser la Marina Clotas i va deixar de ser per sempre més aquella noia de la BSA que es feia trenes i que anava equipada amb una trinxera del que ja no era l’última gran guerra, perquè sí que és veritat, mentre va girant, el món canvia de pressa. Res ja no és com era, res no tornarà a ser com era després que un general fill de puta del qual no val la pena escriure el nom es revoltés allà a Àfrica contra el govern legítim de la República i també, i jo diria que sobretot, contra el català, contra la Generalitat, contra el nostre país, Catalunya ☘

Salvador Barberà

Catedràtic emèrit
de la UAB i escriptor

Un tracte

Amb la foscor, tot creix. Les oliveres s'abracen fins a formar una muralla, i la casa es disfressa de castell. Però la llum del dia retorna a cada cosa la seva dimensió. Les formes i els colors dels altres habitants del jardí es fan pas entre aquelles branques, que ara ja no s'acaben de tocar, i tot torna a ser assequible.

A baix hi ha tres voltes, carregades de cicatrius aferrades a la pell de pedra: aquell tros de pal del qual devia penjar el sac de garrofes per a l'ase; les frontisses del tancat dels bens; el niu de vespes petrificat; l'antiga obertura, ara cegada, d'un carregador de raïms que donava al camí. A dalt els sostres són alts, i cada grop de cada biga és l'ull d'un dels mil esperits secrets de la casa, que contemplen encuriosits, des de fa gairebé dos-cents cinquanta anys, els tràfecs de tots els qui ens hi hem anat succeint. El forat d'escala és estret, encaixonat entre els dos murs de pedra. Els graons han heretat les seves formes, adaptant-se cadascun a l'amplada d'aquelles parets irregulars. El puja-i-baixa dels habitants els ha anat polint, i ho

recorden tot: passes de criatures enjogassades, saltant-los de tres en tres; passes de vells feixucs, ajudant-se amb el bastó i onejant al ritme de les seves articulacions malmeses; passes del coix de naixement; passos silenciosos dels amants furtius; passos enèrgics dels joves soldats tornant a casa; passos atrafegats de la mestressa, sempre amunt i avall; passos lents i pesants pujant sacs o cubells d'aigua; passos lleugers a l'hora d'anar a festa. Relliscades, ensurts, caigudes...

Jo li parlava molt, a la casa, a les seves parets, graons i bigues, testimonis muts de com ens ha anat prenent la mida a tots els que, segons les èpoques, hem cregut que era nostra, quan de fet és ella la que ens ha posseït. Tots hi hem deixat empremta: una nova llar de foc, finestres que desafien la tramuntana, un banc de pedra afegit contra el mur de la façana, que recorda moltes rialles sota la lluna i dona repòs als passejants. Els objectes que la poblen són part de nosaltres: cada estri comprat, cada cosa heretada, conté una història. I, al jardí, cada planta ens retorna al dia en què la vam triar i

als temps en què la vèiem créixer, fins a la seva esplendor o decadència. Però mai fins ara havia gosat posar en qüestió si ella ho apreciava, tot plegat; ni si en tenia prou que nosaltres gaudíssim d'aquelles novetats. Li ho hauria d'haver preguntat.

Tampoc m'havia molestat a demanar-li si era sensible a tots aquells estímuls addicionals que l'envolten i ens la fan estimar: les olors que se succeeixen, segons les hores i les estacions, de fred, de primavera, de calda; els dissabtes, del rostit de la veïna; els mals dies, de purins o d'ànecs pudents; de xuclamel, de roses, de llimones; de fum de rostolls; els sorolls que van i venen amb el vent; el tren que fa tremolar el pont, el frec d'unes bicicletes, la música llunyana d'una festa major, la tórtora que no calla, el grill, el tòtil i, a la nit, si hi ha sort, el rossinyol. I el pas de les hores.

Tot i els nostres diàlegs constants, tampoc ens teníem tanta confiança, i segur que ella m'amagava misteris del seu passat: alguna recambra baixant pel pou, un refugi per a temps de guerra?; un plec de documents, unes monedes o un vi molt antic darrere el mur? En lloc de buscar-los, un dia vaig decidir crear un nou misteri per al futur, amagant-hi un secret dins una capsa, sota l'alzina. Vaig imaginar com les seves arrels anirien abraçant-la lentament, fent-la seva, i que, en un futur llunyà, quan la tramuntana tombés l'arbre vell i malalt, acabaria emergint la seva base subterrània, en un darrer moviment triomfant, mostrant a tothom tot el que havia resistit en vida. Seria llavors, qui sap quan, que la meua capsa retornaria a la llum, enmig dels terrossos i les pedres amb les quals hauria compartit les carícies de l'arbre.

El seu contingut no havia de ser gran cosa: l'important era que uns ulls atents la poguessin descobrir al cap dels anys, que unes mans sorpreses l'obriessin, sabent que mai sabrien qui havia decidit l'enterrament, ni per què. Els diria el quan, això sí, posant-hi un full del diari del dia. També hi afegiria quatre cosetes, i un petit poema que vaig escriure a la casa, per tal que, si ella encara es mantingués dreta, la veiessin per un instant amb uns ulls ja inexistents, i, si ja fos en runes, poguessin fer volar la imaginació. No calia més que triar la capsa: un cofret de fusta exòtica, amb incrustacions i gravats d'animals salvatges, on havia guardat durant anys les moltes potingues miraculoses que m'anaven salvant de mi mateix. Aquella ofrena a la casa recompensaria els seus serveis regalant-li una aventura.

Entre una cosa i altra, se'm va fer de nit, i vaig ajornar la cerimònia fins a l'endemà.

Només llevar-me, vaig veure que la capsa havia embogit. Els pocs objectes que contenia s'estaven reproduint frenèticament. Una pila de papers havien desbordat el cofret, omplien la taula, volaven: retrats, telegrams de condol, lletres des del front, tractes amb vinaters, disputes per herències entre germans, cartes d'Amèrica, un escrit del bisbe de Girona certificant que algú mai havia sigut bonapartista, rosaris, estampes, uns goigs de l'ermita dels Àngels, amenaces d'un veí gelós, alguns préstecs en mals temps, una llista del bestiar, bitllets del carrilet... La pila no parava de créixer. Tots aquells secrets que mai havia conegut anaven desplegant-se davant meu, mentre que els esperits de la casa cridaven: "Prou de misteris, això és el que soc, i no emboquis més la troca amb enterraments furtius, ni amb afanys de perpetuar-te a través meu."

Esgarifat, vaig començar a córrer d'una estança a l'altra, amunt i avall, portat d'aquell instint que permet als gats acorralats escapar-se d'on sigui després de rebotar, elèctrics, contra parets i objectes, fins a trobar una sortida inversemblant. Mentre desfermava els meus temors animals, cada biga em mirava amb ulls burletes, cada paret badava boques sorpreses pel meu astorament, cada batent de finestra filtrava llums sospitosament brillants, cada relliscada meua sonava com una veu demanant silenci. M'hi vaig deixar unes energies que no sospitava portar dins meu, fins que, esgotat, panteixant en un racó, vaig mussitar una proposta. "Deixa'm fer veure que allargo el meu present amb aquest missatge als que vindran, i jo et prometo donar-ne un de nou a tots aquells que vas conèixer dins teu abans que a mi. M'interessaré per les seves fetes i malifetes, pels seus mons, i entenent-los a ells aniré coneixent-te millor a tu."

Es va fer un gran silenci, com si bandades d'ocells a qui fins llavors no hagués parat atenció haguessin quedat suspesos en l'aire, igual que el temps, el vent i els sons. Molt a poc a poc em vaig anar acostant a la capsa. Era allí, de nou tranquil·la, tal com l'havia deixat el dia abans. Semblava que la casa m'havia entès, i que potser teníem un tracte. Vaig fer el forat amb tota cura, esperant que ella s'hi avingués, i tot seguit vaig començar a estirar els fils de la història.

La Llera del Ter
Estiu / 2026
Núm. 72

AVUI EN DIA Tradeinn: l'ombra del gegant de Celrà / La festa petita de Sant Llorenç / La memòria de les pedres / Botigues de tota la vida / **L'ESPIELL** La generació dels 30 anys / **TOT ENRAONANT** En record de Victorià Gurt / Eva Fossas i Sònia Casademont, de l'escoleta Pescasomnis / Marcel Pujol, historiador i arqueòleg / Quim Vilar, poeta / Josep Matas, historiador i arxiver / **COSES D'ABANTES** Històries de l'antiga farmàcia de Flaçà / El "castell" de Sant Miquel (II) / Els barquers del Ter / **PENSAMENTS** Francesc Prat / Xavier Cortadellas / Salvador Barberà ●

